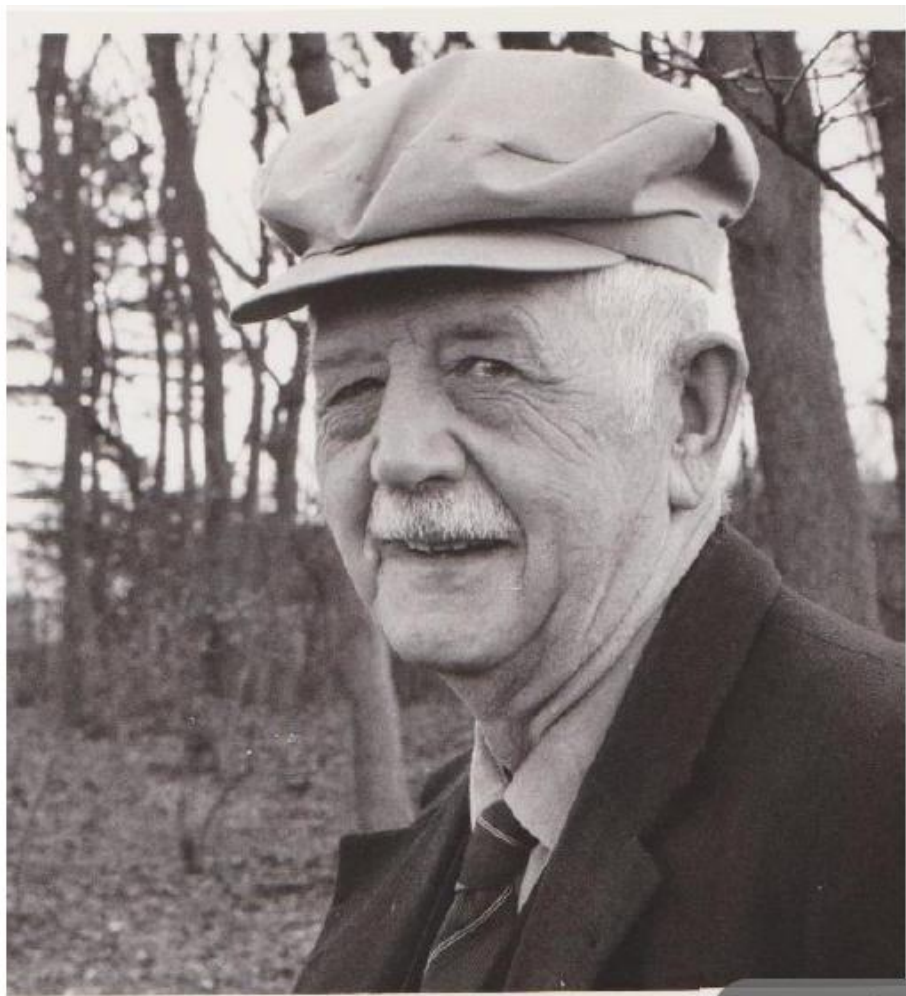

Laurits Vestergaard

Jvis

Renskrivet og redigeret af
Bodil Laurenzi Kjær og Bent Bak.

INDHOLD

Forord	1
Dåb og tidlig barndom.....	2
Slægtsgården Vestergaard.....	4
Laurits og Marie gift i 1918.....	6
Sygehusregning fra 1909.....	9
Familien - Marie og Laurits med de 8 børn.....	10
Tvis Sogn gennem skiftende tider (af L. Vestergaard).....	11
Tvis Sogn - grænser og befolkningstal.....	11
Jordens bonitet og landskabet.....	12
Sognets veje og forretninger - status 1964.....	18
Godset Thuisell og Tvis Kloster.....	18
Efter reformationen - Hovedgård.....	19
Hovedgården udstykkes - bøndergodset frasælges 1804.....	20
Udstykning fra Lauralyst og Smedegård.....	23
Nybo Gårde.....	24
Fæstehusene.....	24
Levevilkår og reformer i 1700 - tallet.....	26
Svære tider for landet i starten af 1800 - tallet.....	27
Laurits Vestergaard - 50 år.....	32
Laurits Vestergaards mange gøremål og bestyrelsesposter.....	33
Laurids Vestergaard - 60 år.....	34
Formand for Kreatureksportforeningen i Ringkøbing amt.....	38
Folkelige og religiøse bevægelser I Tvis (af L. vestergaard).....	40
Tvis efter 1864.....	40
Skytteforeningen og Østergaard krat.....	41
Afholdssagen.....	41
Bluhmes Skov og folkemøder der.....	42
Læse og - foredragsforening i Tvis.....	43
Forsamlingshus til foredrag og gymnastik.....	44
Indre Mission i Tvis.....	45
De forskellige skoleordninger (af L. vestergaard).....	49
Undervisning i Tvis fra 1741.....	49

1814 - pligt og ret til undervisning	50
4 skoler i sognet fra 1914.....	51
Hingbjerg og Gedbo Skole.....	52
Tvis Centralskole 1964.....	52
Skoleordninger.....	52
Prins Buris og klosteret (af L. Vestergaard).....	53
Klosteret.....	55
Tuta Vallis.....	58
Otium.....	62
Marie Vestergaard.....	67

FORORD

Dette er historien om en sjælden personlighed i Tvis. Om Laurits Vestergaard, gårdejer på Vestergaard fra 1917 til 1955, den gård som ligger umiddelbart øst for Tvis By. Her havde Laurits sin barndom, ungdom og voksenliv som 3. generation på gården.

Laurits Vestergaard var en dygtig landmand, men det er først og fremmest for sine mange udadvendte aktiviteter, han bør huskes. Mange af aktiviteterne var i lokalsamfundets interesse, og få har betydet så meget for sit sogn som Laurits Vestergaard. Udover aktiviteter i de mange bestyrelser, var han også i sjælden grad en historisk interesseret mand.

Historien her indeholder derfor også nogle af Laurits Vestergaards nedskrevne historiske tilbageblik på Tvis' historie både set med lokale briller og set i landsperspektiv. Vi kommer helt tilbage til starten af Tvis Kloster i 1100-tallet og op til 1964.

Laurits Vestergård er født i 1892, forældrene var Jens Lund Lauridsen og Kristine Jensen. Faderen dør allerede som 49 år gammel, og enken skøder gården til Laurids V. i 1917. Laurits V. er da 25 år. Han bliver gift året efter med Karoline Marie Henriksen fra Stokvad. Der er 8 børn i ægteskabet, hvoraf den ældste Christine er født i 1918 og den yngste Vita i 1931.

Laurits Vestergaard dør 80 år gammel i 1973. Hans kone Marie bliver 100 år og dør i 1992.

DÅB OG TIDLIG BARNDOM.

13.	24 ^{de} Septembar	Tvislund Mark.	"Laurits Vester- gaard Laurit- sen". NB.	Boelmand Jens Lund Lauritsen af Tvis- lund Mark og Hustru Kristine Jensen, 24 Aar.
-----	-------------------------------	----------------	---	---

2 ^{den} Oktobar	af Pastor Boesen i Kirken.	Gaardmand Laurit Jensen og Hustru Marie Elisabeth Frøgl af Vestergaard, Boelmand Niels Laurit- sen og Hustru Marer Jensen af Lille Gjedbo Mark.	Følge Bevilling af 26 ^{de} November 1905 er Navnet: Laurits Vester- gaards.
-----------------------------	-------------------------------	--	--

Laurits Vestergaard født 24. september 1892 og døbt 2. oktober af pastor Boesen i Tvis Kirke. Kilde Tvis Kirkebog.

Daabsattest

for *Laurits Vestergaard.*

Fødeby og Sogn	<i>Tvislund Mark, Tvis Sogn.</i>
Fødselsaar og -Dag	<i>1892, den 24 September.</i>
Kirken, hvori Barnet er døbt eller fremstillet efter Hjemmedaab	<i>Tvis Kirke.</i>
Daabsaar og Daabsdag samt — hvis Barnet er hjemmedøbt — Aar og Dag for Fremstillingen i Kirken	<i>1892, den 2. Oktober.</i>
Forældrenes fulde Navn og Stilling	<i>Gaardmand, Jens Lund Lauritsen og Hustru Kristine Jensen.</i>

Overensstemmende med Ministerialbogen bevidnes.

Tvis Skole den *9 Januar* 1911.

Henrik Henriksen
Kirkebylærer

Laurits V. havde åbenbart brug for en genpart af dåbsattesten i 1911, hvorfor han har fået kirkebylærer Henriksen til at skrive en ny. Henriksen var en velanskreven lærer og degn på sognets største skole i Tvislund - Frydenlund. Her gik Laurits selv i skole, inden Tvislund-skolen i 1914 blev flyttet til Hingbjerg.

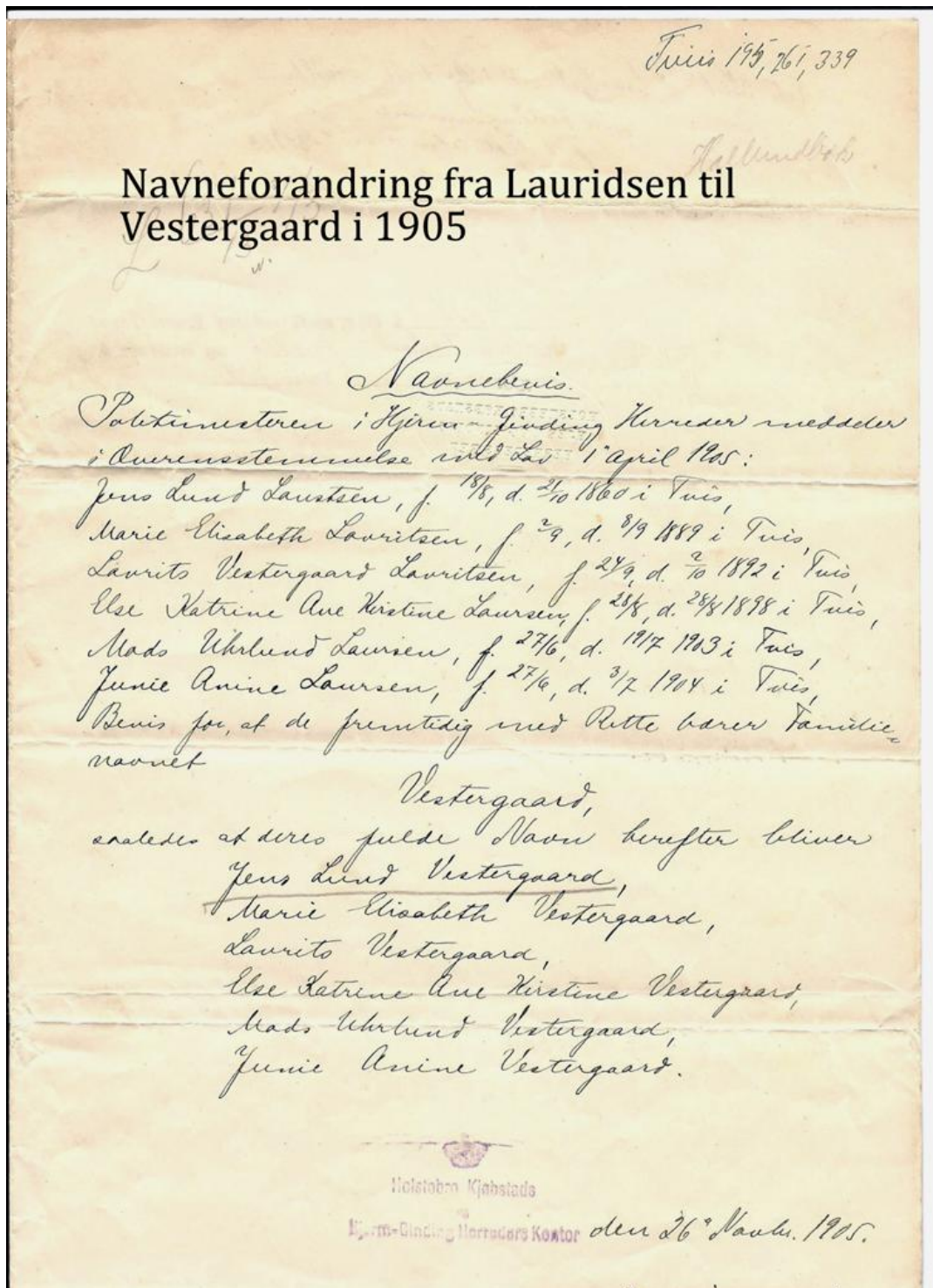

 SLÆGTSGÅRDEN VESTERGAARD.

Laurits og Caroline Marie var 3. generation på Vestergaard. Gården er udstykket fra Søndergård. Samtidig med at Vestergaard udstykkes, udstykkes også Østergaard fra Søndergaard.

Det var Laurids Vestergaards far som tog navneforandring fra Lauridsen til Vestergaard. På den tid var der flere i Tvis som tog efternavn efter gårnavnet (Halgaard, Nørgaard m.fl.

Laurits og Marie Gift i 1918.

Vielsesattest.		Den danske Folkekirke
Familienavn:	BRUDGOMMEN: Vestergaard	BRUDEN: Henriksen.
Fornavn:	Laurits,	86032 Caroline Marie,
Fødested:	Tvis sogn, Ringkøbing amt.	Tvis sogn, Ringkøbing amt.
Fødselsår og -dag:	1892, 24. september.	1892, 27. november.
Stilling:	Gårdejer.	Husassistent.
Vielsesår og -dag:	1918, 8. marts.	
Vielsessted:	Herning kirke.	

Overensstemmelsen med ministerialbogen bevidnes

Herning, den 5.-8.-61.

Herning
Gørlørup
Valgmenighed

Embedstempel eller segl
Nr. 55 A. 4/5 Olaf O. Barfoed & Co.s forlag.

Heltz Bevell
Prestens-Eavn

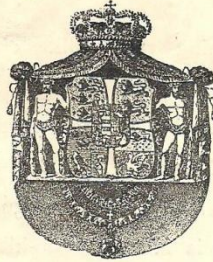
Laurits og Marie blev ikke gift i Tvis Kirke - men i Herning Kirke. Det krævede åbenbart kongebrev, for at blive gift udensogns.

55715

Herning-Gørlørup valgmenighed Kirkelig Adresse, at
ing Karl, gårdejer Laurits Vestergaard, f. 24 Sept. 1892, af Tvis og
sige Caroline Marie Henriksen, f. 27 Nov. 1892, af Tvis er
ægtemide i Herning Kirke d. 8 Marts 1918 (mittem
hundredde og atten), hvilket herud bevidnes.

Herning d. 8/3/1918. Ernst Derselsen,
valgmenighedspræs.

Laurids og Marie gift 8. marts 1918

Vi Christian den Tiende,

af Guds Naade Konge til Danmark, de Venders
og Goters, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn,
Ditmarsken, Hauenborg og Oldenborg,

Gøre vitterligt:

Efter derom allerunderdanigst indgiven Ansøgning bevilge Vi her-
ved allernaadigst, at

*Laurits Vestergaard og Marie
Marie. Keunkeer, begge af Tis Søer
inden Ringkjøbing Amt i Vort Land
sind fulde*

maa, uden foregaaende Lysning fra Prædikestolen, hjemme i Huset sammenvies af hvilken Præst de det begære og dertil kunne formaa; dog skulle de med Attester bevise, at saavel den Sognepræst, hvilken det ellers tilhørte at forrette Vielsen, som Kirkens øvrige Betjente, samt Skolen, Fattige og andre Vedkommende have erholdt deres lovlige Betaling, ligesom og Vielsen skal forrettes af en til en vis Menighed beskikket Præst, som bør staa til Ansvar for Forretningens Gyldighed i Henseende til Formen og tillige paase, at Intet befindes, som Ægteskabet lovligen kunde forhindre.

Givet i København, den *25 Februar 1818*

Under *V*ige Segl.

Det var åbenbart besværligt at få tilladelse til at gifte sig af en anden præst end de unge "tilhørte"

Er gift i valgmenighedskirke i Herning.

Efter Kongens Befaling.

P. M. V.

213

Marie Laurits Vestergaard

Tak for Opmærksomheden den 8. Marts 1918.

Marie og Laurits Vestergaard.

SYGEHUSREGNING FRA 1909.

Det var dyrt at komme på sygehuset i
1909

N° 17

Til undertegnede Kasserer for Amtssygehuset i Holstebro
bedes i Løbet 8 Dage betalt for

Mette Marie Henriksen Tris

		kr	ø
Ophold paa Sygehuset fra ²² 7/1909 til ²¹ 2/1909			
Ialt 31 Dage à 2 Kr.	Øre	62	.
Operationshonorar		600	.
Lægeassistance		16	.
Vagthold		22	50
Porto		.	10
<i>Plinius Ophold 31 Dage à 70 øre</i>		21	70
Ialt		722	30

Ved Beløbets Indbetaling bedes denne Regning medbragt.
Holstebro, den *12 Marts 1909.*

FR. PETERSEN
HOLSTEBRO.

Andercon,
Amtsfuldmægtig.

For Modtagelsen af fornævnte *722* Kr. *30* Øre meddeles herved
Kvittering.
Holstebro, den *18 Marts 1909.*

Til *Hr Chr Stokvad Tris*

Her er det regning efter indlæggelse af Maries mor i Stokvad

FAMILIEN - MARIE OG LAURITS MED DE 8 BØRN.

TVIS SOGN GENNEM SKIFTENDE TIDER (AF L. VESTERGAARD)

TVIS SOGN - GRÆNSER OG BEFOLKNINGSTAL.

Sognet og godsets navn var indtil 1163, Thuiisell.

Areal 6736 ha.

Indbyggere:

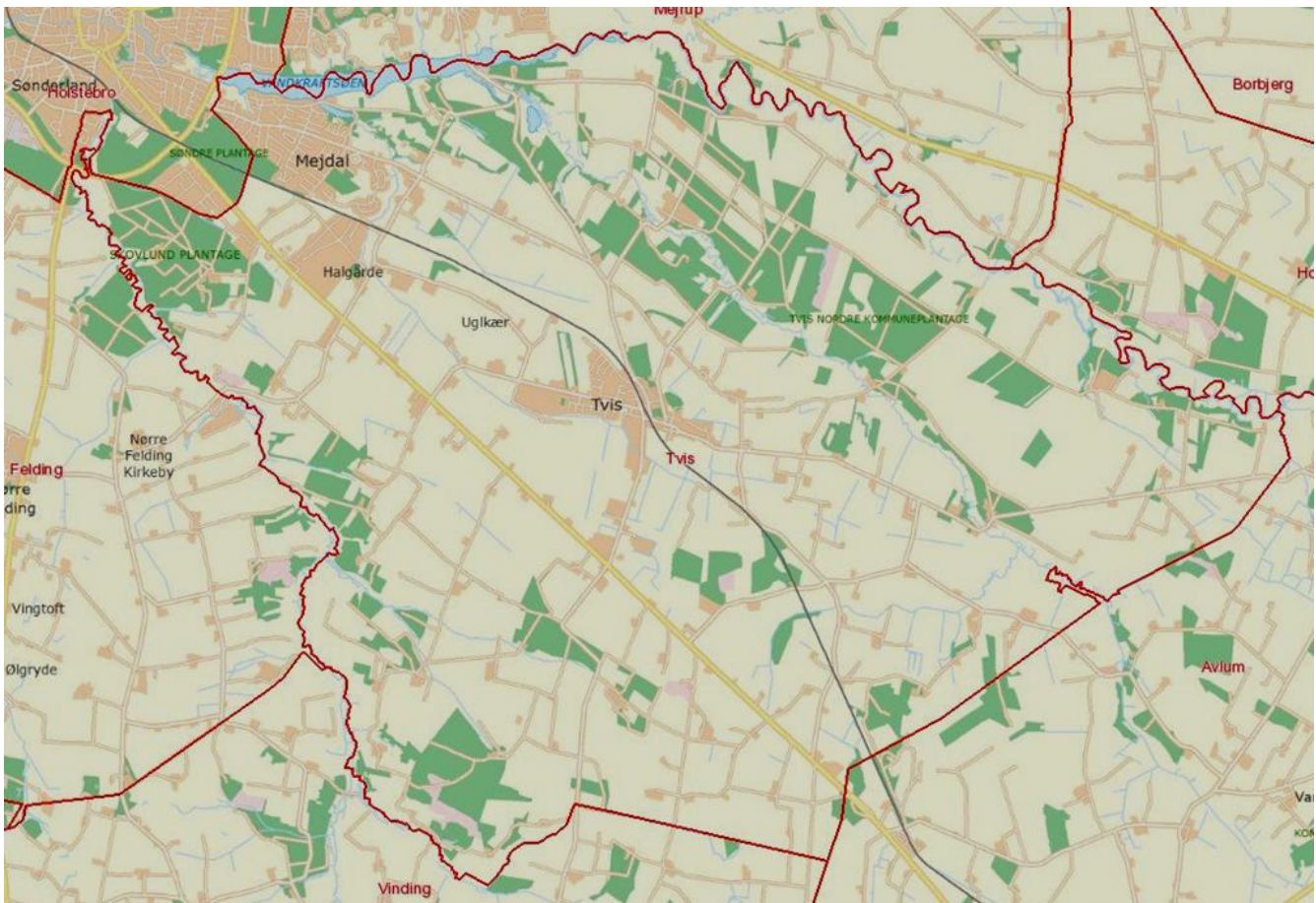
- 1801: 260 -
- 1850: 551 -
- 1900: 894 -
- 1925: 1257 -
- 1950: 1504.

Tvis sogn havde kommunefællesskab med Nr. Felding indtil 1. April 1913, og har siden været selvstændig.

I kirkelig henseende er Tvis anneks til Nr. Felding.

Tvis grænser imod syd til Nr. Felding og Vinding, hvor Vegenå og Kragbæk gør skel, imod øst til Aulum, imod nord til Hodsager, Mejrup og Holstebro købstadsjord, hvor Storåen danner skel.

Da Holstebro anlagde det vandkraftværk, som kun ligger ca. 200 m. vest for skellet mellem Tvis og Holstebro, blev den vestlige del af Stor-åen i Tvis til en 5 km. lang sø, kaldet "Holstebro sø". Der blev ydet erstatning for de oversvømmede Storå enge, da ejendommenes landbrugsværdi forringedes betydelig.

Den røde linje markerer grænserne for Tviss Sogn fra 1913 - 1970. (indsat af redaktionen)

JORDENS BONITET OG LANDSKABET.

Af sognets jorder ligger ca. 1/4 på storåfladen. Jordene er let sandmuldede med moseagtige lavninger. I den nordøstlige del af fladen løber Lilleåen, der udspringer tæt ved Aulum kirke og løber ud i Holstebro sø, der hvor klosteret lå, og der gav mulighed for den af munkene anlagte vandmølle. Desuden er der anlagt 2 afvandingskanaler. En der begynder ved Grønkær i Aulum og ender i en lille bæk ved Gl. Lindholdt, den anden begynder øst for Uglkjær og udmunder i bækken nord for Halgård.

Den første bebyggelse af sognet, har sikkert været langs Storåen med de store engdrag såvel her som ved Lilleåen. Da sandflugten, efter skovrydningen i

jernbrændingsperioden omkring 1700, satte ind, opstod der særlig på fladen flere indsande og klitpartier, hvoraf den største er ca. 4 km. lang og strækker sig langs Lilleåen fra Mølvad, til øst for St. Gedebo.

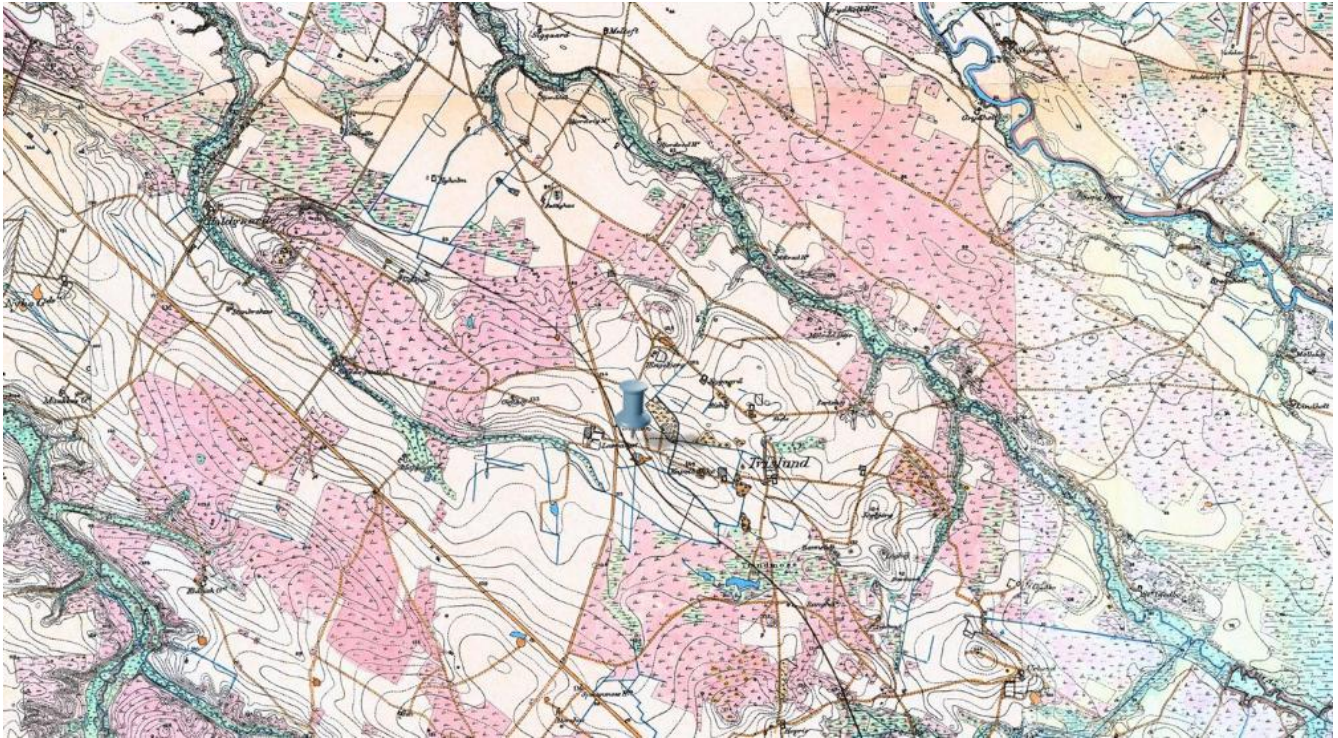
Indsande og klitpartier omkring Lilleåen (Tvis Å) - modelfoto.

Med sandstormene kom lyngfrøene, og heden bredte sig ud over fordum opdyrkede marker, så der fra Tvis Kloster til Aulum skel var en ubrudt hedestrækning på godt 6 km. længde.

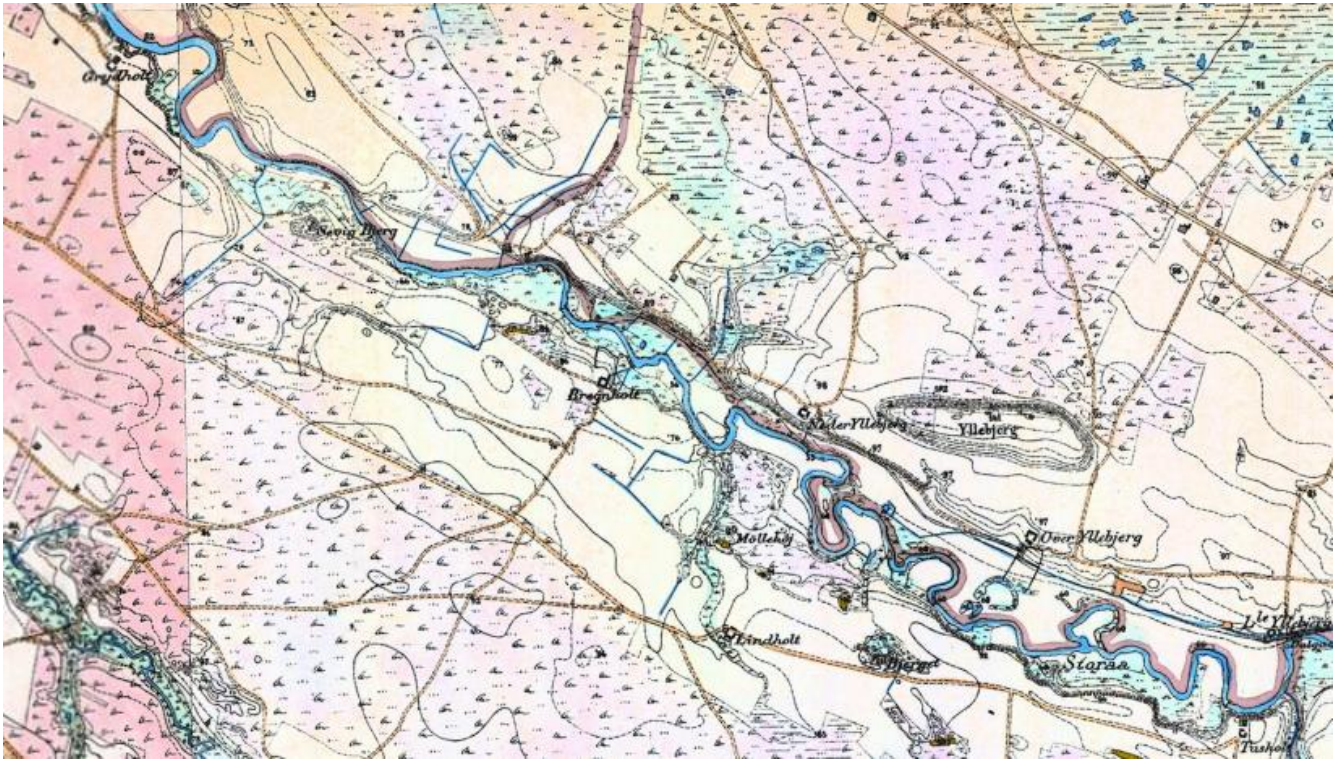
Hede engang fra Tvis Kloster til Aulum skel på Storå fladen.

Kort fra 1899 - nålen peger på "Tvis By", som ikke eksisterede på det tidspunkt. Her var kun kirke og mejeri. De røde områder på kortet er de store hede områder i sognet. Der var grønt og mere frodigt langs åerne. Storå, Lilleå(Tvis Å), Vegem Å.

Gårdene langs Storåen var i kraft af deres enge længe af de betydeligste i sognet. Ved hedeselskabets hjælp blev der anlagt overrislingsanlæg, for den østlige del ved en kanal, der udgik fra Storåen ved Hodsager kirke, for de øvrige ved strømhjul. Overrislingsanlægene gav store høafgrøder på de sandene storåenge, men krævede en stor arbejdsindsats, ved den årlige vedligeholdelse af vandrenderne, ligesom det på grund af de mange vandrender var næsten umulig at slå græsset med andet end le.

Da arbejdsforholdene ændredes omkring 1900, blev vandingen urentabel og gårde langs Storåen var af mindre værdi, og de gamle slægter, hvoraf flere havde boet der i århundreder, er nu alle flyttet derfra.

Gårde langs Tvis siden af Storåen 1899 - Grydholt, Breinholt, Lindholt og Tusholt. (indsat af redaktionen)

Den sydlige del af sognet, der samtidig er den nordøstlige del af Skovbjerg bakkeø, har imod fladen flere bratstigende højdepunkter. Fra vest Nybohøje, 47 m, Halgård baun, 43 m, Hingebjerg bakke, 42 m, Østergård bakke, 40 m, Morrebjerg, 43 m, med svag stigning imod syd. Stigningen er afbrudt af flere bække, imod øst Høvids bæk, der ved Morre drejer ned over fladen og løber i Lilleåen øst for St. Gedebo. Smedgård bæk, der ved Halgård også drejer ned over fladen, hvor dens nederste del danner en vig til Holstebro sø, og der omgivet af meget smukke bakkepartier, i den sydlige del Stokvad og Grønbæk bække, der sammen løber ud i Vegenå. Ved de to sidstnævnte bække, samt imod Vegenå og Kragbæk er der flere storslåede bakkepartier med sognets højeste punkt, Vibholm høje, 67 m.

Også på højlandet har der været betydelige hedearealer, med flere mindre indsande. Jordene er overvejende sandmuldede. På en strækning igennem sognet fra Nybo over Halgård, Smedegård, Lauralyst, Tvislund og imod Uhlund er der delvis lerunderlag, hvad der også er flere andre steder i den sydlige del af sognet. Hedeopdyrkningen, som først rigtig tog sin begyndelse efter 1864, fik dog ikke rigtig skred i den store fremgang i sognet, men først efter anlæggelsen af de mange

læhegn og plantager, der brød sandstormenes magt. Efter at læhegnene og plantagerne var vokset op, viste det sig, at Tvis ikke var det tørre og skarpe sogn, man havde regnet med, men at store dele af jordene var vandlidende, og betydelige arealer er nu drænet; for største delen dog efter vedtagelsen af grundforbedringslovene, den første 1932, og det var også ved hjælp af disse love, at de to omtalte afvandingskanaler på fladen blev anlagt.

Vibholm høje - 67 m.

De forhen store hedearealer er nu enten opdyrkede eller beplantede.

Af plantager kan nævnes:

- Tvis kommunes Søndre plantage, 27 ha, anlagt 1919,
- Nordre plantage, 78 ha, 1933;
- Private fredskovsplantager: Skovlund, 70 ha, 1900, Vestergaards 1919 og Knudsens, 100 ha, 1945. Med undtagelse af den sidste, er de fuldt tilplantede.
- Uden fredskovsforpligtelse er der ved mange af de gamle gårde oprettet større eller mindre plantager, af de betydeligste kan nævnes ved: Kragbæk, Nrd. Skautrup, Grønbækgårde og Meldgård.
- Desuden er der tilplantet flere indsande og klitpartier: den største ved St. Gedebo, ca. 15 ha, endvidere ved Uhregård, Gl. Lindholdt, Thusholdt, Hauris, Hedegård og Stokvad.

Der er plantet kilometervis af læhegn, der sammen med de mange plantager, som omtalt fuldstændig har forandret sognets karakter. **Hvis man før plantningen begyndte stod på en af de bratstigende højdepunkter, f. eks. Hingebjerg**

bakke, og så ud over fladen, var det en trøstesløs slette med de forblæste marker, klitrækken langs Lilleåen og den omtalte store hede, og kun nogle forkrøblede træer ved de fåtallige ejendomme. Står man på samme sted i dag og ser ud over fladen, så falder de mange læhegn og plantager sammen så det for beskueren ser ud som om det er én stor skovstrækning.

I Tvislund er der 3 små løvskove, der er rester af fra fordumstid værende store skove, der ifølge overleveringen forsvandt under jernbrændinger; den ene er fortrinsvis bøg, hvad der er bemærkelsesværdig så langt imod vest. Den malm, der anvendtes til brændingen, var jernmalm eller myremalm (myr det gamle navn for mose) og fandtes så godt som kun vest for Jyllands højderyg. Udsmeltningen af jernet er af gammel oprindelse, og begyndte længe før den historiske tid. Sidst i 1500 tallet tog den et mægtigt opsving, vel nok mest på grund af svenske-krigene, så der til tider var en ret betydelig eksport af jern til Tyskland. Da der skulle en umådelig mængde træ til smeltningen var det kun de skove, der lå på god jord der var i stand til at forny sig, og derved blev Vestjylland fra at være et skovrigt område til et træfattigt land.

Myremalm til fremstilling af jern.

SOGNETS VEJE OG FORRETNINGER - STATUS 1964.

Gennem sognet går amtsvejen Holstebro - Herning, påbegyndt 1857, hovedvej 18, på en strækning af 10 km; og Holstebro - Vejle banen (anlagt 1904) med station midt i sognet ved kirken.

Ved den nu opvoksede stationsby er der:

- Postekspedition,
- Og nord for kirken, på en landejendom "Fuglsang", købt af kommunen, opført en fuldtudbygget centralskole for de 3 nedlagte skoler: Skautrup, Hingebjerg og Gedebo.
- På samme måde er der projekteret et alderdomshjem.
- Forsamlingshus 1909 og på dens grund opført sognegård med kommunkontor og kontor for Tvis Sparekasse, opført i 1952;
- Mejeri opført 1892;
- Missionshus 1904;
- Andelsfoderstofforening med tørreri og konsilo 1952;
- Andelskartoffelsorteringscentral med pakhus opført 1950;
- Håndværkere, og servicestation for biler og traktorer.
- Desuden konditori og forretninger for daglige forbrugsvarer.

I den vestlige del af sognet, Halgård, er der købmandshandel med tørreri og kornsilo; 7 kl. skole, der står for udvidelse på grund af den, vest for, mod grænsen til Holstebro, hurtigt voksende planetby, Mejdal, der endnu består af ene enfamiliehus; i 1963 opførtes alene 56 huse. Her findes forretninger for daglige forbrugsvarer, desuden en velindrettet campingplads med sommerrestauration, smukt beliggende ved Holstebro sø nær ringvejen om Holstebro.

GODSET THUISELL OG TVIS KLOSTER.

Den første kendte ejer var Prins Henrik med tilnavnet Skadelår. Prins Henrik var søn af Prins Erik, som igen var søn af Svend Estridsøn, og den eneste af hans mange sønner, der var født indenfor ægteskab, men alligevel ikke blev konge, som 5 af hans frillebrødre opnåede. Til godset hørte hele Tvis sogn, desuden Felding Birk, Skjærum Birk, Hjerm Birk og Kvistrup Birk, alle med jord, skove, eng og

møller. Efter det meget gods, der hørte under, har det sikkert længe været i slægtens eje, og det var måske også på grund af godsets størrelse, at dets ejer benævntes som Hertug. I slaget ved Fodevig i Skåne 1134 faldt Prins Henrik og vistnok 2 sønner. En mindreårig søn, Buris, blev nu enearving; ikke alene til godset Thuiisell, men også til betydelige godser i Skåne og Sverrig efter hans moder, der var svensk kongedatter og søster til Danmarks dronning.

Historikerne har ment, at der var 2 Buriser, en svensk og en dansk, og det var den svenske, der er omtalt i folkeviser. Ved de senere undersøgelser og ved åbningen af gravene i Vestervig, blev det fastslået, at de 2 Buriser var én og samme person, og at fejltagelsen var opstået derved, at Buris efter hans faders død blev opdraget hos hans moders slægt i Sverrig.

I 1163 skænkede Prins Buris Hertug godset Tviisel (her er navnet forandret) med alt det førnævnte tilhørende gods til Cistercienserordenen, der antagelig har bygget klosteret, som de kaldte "Tuta Vallis" (Den sikre Dal), der hvor gården hidtil havde ligget. Den sikre Dal har nok været endnu skønnere end i dag, for da har bakkerne sikkert været beklædt med egeskov. Fundatsen blev underskrevet i marts 1163 på gården Tviisel af Kong Valdemar I samt flere af rigets stormænd. Den første abbed var Peder fra Herridsvad i Skåne. Ifølge fundatsen var klosteret til Jomfru Mariæ ære, og der skulle læses sjælemesser for Buris' far og brødre. Om de knap 400 år munkene residerede på Tvis Kloster, kendes intet, der er værd at nævne; men sporene viser, at det har været virksomme folk. Der er støbt kirkeklokker, der er mange spor af teglovne, de byggede broer over åerne, de lavede vandmøller; ellers kan deres færden vist bedst betegnes med det gamle jyske ordsprog: "Når i skikker jer godt, så spørges der mindst."

EFTER REFORMATIONEN - HOVEDGÅRD

Efter Reformationen købtes klosteret 1547 af den sidste katolske biskop over Ribe stift, Mogens Munk, der senere blev udnævnt til rigsråd, dermed fulgte forpligtelse til at underholde de sidste munke så længe, de levede.

Tvis Kloster blev nu en skattefri hovedgård med birkeret over mange fæste- og hovbønder og kom nu i den efterfølgende tid i flere af de gamle Adelslægters eje. I 1597: Børge Trolle, 1614: Rigsadmiral Mogens Ulfeldt, hvis søn, Corfitz Ulfeldt, blev gift med Kristian IV's datter og senere dømt som landsforræder. 1640: Ditlev

Buchvald, 1691: Major Gabriel Grubbe og derefter af hans enke, Ane Dyre, der solgte gården i 1703 til Niels Ibsen, der var købmand i Holstebro.

Der er ingen optegnelse over, hvornår nedbrydningen af de mægtige bygninger er sket, af de firefløjede klosterbygninger, som Nationalmuseets udgravning har konstateret. Ved nedbrydning af Den gamle Købmandsgård i Holstebro, blev det konstateret, at den var opført af munkesten, som Niels Ibsen selvfølgelig har hentet i Tvis Kloster, og nedbrydningen er så sikkert først begyndt efter 1703. Niels Ibsen gik imidlertid fallit, og godset solgtes derefter ved auktion i 1727. Hovedgården 31 td. H. og 201 td. H. bøndergods til præsten (Nr. Felding-Tvis) Fr. Richard og ejedes senere af hans enke, Anna Strømberg, derefter af hendes søn af første ægteskab, Jens Hvas, der i 1771 tillige købte Kvistrup. Efter Jens Hvas' død i 1773, overtoges den af hans enke, Anna Magdal Moldrup, der blev trolovet med Ritmester Henrik Fischer, men døde inden brylluppet; men hun havde forinden indsat ham som sin arving. Fischer solgte Tvis Kloster i 1794 til Peder Gedsted til Krogsdal; men han beholder Kvistrup, hvor han boede til sin død.

Tvis Kloster solgtes igen i 1802 for 65000 rigsdaler til Morten Vebstrup til Herningholm og Kaspar Møller til Højris. Til godset hørte da: Hovedgården og på den matrikelnummer, Avlsgården Lauralyst og 7 fæstehuse samt tiende til Mejrup, Tvis og Vinding kirker. Af bøndergods 34 gårde og 4 boel i Tvis, som dermed omfattede al jord i sognet, endvidere 6 gårde og 2 huse i Mejrup, 12 gårde i Vinding, 2 gårde i Vind, 2 gårde i Aulum og 4 gårde i Hodsager, alt i alt for 65.000 rigdaler.

HOVEDGÅRDEN UDSTYKKES - BØNDERGODSET FRASÆLGES 1804.

Efter kgl. bevilling af 1804, bortsolgte alt bøndergods, i Tvis var det til de hidtilværende fæstere, dog fraregnet en enke og en søn.

Ved lignende udstykning af andre godser, er der almindeligvis en fast pris pr. td. Hartkorn, hvad der ikke er tilfældet her, da prisen svinger fra 200 til 400 rigsdaler pr. td. Hartkorn og tiendet fra 80 til 160 rd. pr. td. Hartkorn. Til en mulig forklaring skal anføres: Hartkornsskatten blev på et meget spinkelt grundlag indført i 1664. Der blev derefter foretaget en landsomfattende opmåling og bonitering af al jord for en mere rigtig ansættelse, den var færdig i 1688, og skattegrundlag indtil 1844. Da sandflugten først satte ind i 1700 tallet, er det muligt, at mange af gårdene var forringet af sandflugten og derfor af mindre værdi. De 34 gårde og 4 boel i Tvis var følgende:

Td.S.F.A.			
Grydholt	1547	Peder Christensen	5 3 3 1
Breinholdt	1547	Anders Pedersen	5 7 0 0
Lindholdt	1547	Knud Pedersen	7 6 0 1
Thusholdt	1547	Klaus Nielsens Enke	4 3 1 1
St. Gedebo	1547	Niels Bojesen	6 4 3 1
Ll. Gedebo	1688	Søren Christensen	2 2 3 0
Morre	1547	Peder Andersen	4 1 2 0
Uhrlund	1547	Niels Christensen	5 3 3 2
Høvids	1688	Jens Christensen	1 3 0 2
Haurids	1547	Niels Christensen	5 3 3 2
Solds	1688	Peder Pedersen	2 1 0 2
L. Solds	1688	Peder Nielsen	2 1 0 2
Sønderhus	1688	Poul Christensen	1 4 0 0
(Munkedal)			
Skautrup	1547	Niels Christensen	3 4 1 ½
Skautrup	1547	Anders Pedersen	3 4 1 ½
Haurtoft	1547	Mogens ?	3 4 1 ½
Munkbro	1688	Anders Nielsen	2 5 0 2
Vibholm	1688	Anders Madsen	1 4 2 2
Dahl	1547	Niels Pedersen	1 1 2 0
Grønbæk	1688	Kjeld Madsen	4 6 0 2
Stokvad	1688	Jens Sørensen	2 2 2 2
Kidbæk	1688	Peder Christensen	2 7 0 0
Nybo	1547	Niels Olesen	6 0 0 0
Nybo	1547	Peder Olesen	6 0 0 0
Overgård	1688	Bertel Poulsen	1 1 0 1
Mejdal	1547	Niels Andersen	2 0 2 1
Uhr	1688	Anders Ibsen	2 1 1 0
Smedegård	1547	Laust Pedersen	5 2 2 0
Halgård	1547	Jep. Christensen	3 0 3 ½
Halgård	1547	Morten Pedersen	3 0 3 ½
Maigård	1688	Christian Olesen	2 0 0 2
Søndergård	1547	Jens Christensen	7 5 0 2
Nørgård	1547	Diderik Sørensen	7 5 0 2
Uglkær	1547	Chr. Laursen	1 0 1 2

Hingebjerg	1688	?	0 7 0 2
Krogbæk	1688	Niels Nielsen	0 7 3 0
Sparretoft	1688	Bertel Pedersen	0 7 3 0
Brohus		Bertel ?	

De samme ejendomme købte som omtalt også tiendet, hvad der var svindel, da de dermed fik alle forpligtelser til vedligeholdelse af kirken og senere ved opførelse af den nuværende kirke.

TVIS KLOSTER HOVEDGÅRD solgtes til fru Sofhie Magdal Poulsen, som i 1806 udparcellerede 33 parceller og 1807 skødede Tvis Kloster med 27 td. H. til N. E. Lundsgård til Ejsingholm, der i 1811 skødede den til et interessentskab, som i 1812 udstykkede 70 parceller, Lauralyst og de 7 fæstehuse udskiftedes under selvstændige matr. nr. Lauralyst solgtes senere til H. H. Bay.

Gården havde tidligere heddet Gjetrusbæk, men Bay opkaldte den efter sin hustru.

De 6 fæstehuse solgtes til de tidligere fæstere, der var følgende:

Smedhuset: Kristian Smed, Bachuset: Jens Pedersen, Hjørvadhus: Laust Christensen, Mølvadhus: Søren Møller, Lindballehus: Niels Thye, Sommerdalhus: Jens Uhr, den syvende var Fattighuset, det nuværende Tingager. På fattighusets jord lå der under Birketinget en tingstue med bolig for tingskriveren, og der skal senere have boet en vinkelskriver. Birketinget ophævedes ved lov af 1755. hvorefter herremændenes domsret over deres fæstebønder og tjenestefolk blev underlagt herredstingene. På de omtalte udstykkede parceller er opretter gårdene: Østergård, Enggård, Siggård, Meltoft, Sønderbæk og Moesgård og senere Amalielyst, ligesom mange af de udstykkede parceller var eng.

Tvis Kloster, der nu kun var på 6 Td. Hartkorn, ejedes først af P. P. Søgård og senere af Herm. Gudiksen og hans enke, Lorentsine Andrea f. Hald, der i 1846 ægtede N. C. Bjerre (senere sognefoged). Bjerre delte gården i 3, på søndermarken oprettedes gården Nyholm, og på gården i østermarken blev skellet lagt således, at det blev lagt ind på sylden af det gamle kloster, og dermed fik N. Bjerre ret til matr. nr. 1a og navnet Tvis Kloster til den nye gård, hvor han selv tog bolig. Gården på den gamle klostertomt fik navnet Tvis Mølle.

 UDSTYKNING FRA LAURALYST OG SMEDEGÅRD.

Lauralyst solgtes af H. Bays enke, Laurentine, i 1854 til Edvard Bluhme, i 1869 til S. P. Smith. Købtes i 1893 af A. Christensen af V/S Kreditforening. Ved anlæggelsen af Holstebro-Herning banen, kom stationen til at ligge på gårdens jorder, og der solgtes det af banen fraskilte jord, hvorpå der oprettedes 3 ejendomme, ligesom der på anden udstykket jord ved vestre skel oprettedes 3 andre. I 1915 købtes gården af et udstykningskonsortium, og i tiden til 1924 havde den skiftende ejere, der alle solgte af jorden.

Foruden flere parceller til bestående brug, oprettedes 3 gårde: Søndermarken, Laulund, Østermarken, Engholm, hvorfra der igen senere er udstykket 1 statshusmandsbrug. Nord for gården Banestrup, hvorfra der senere er udstykket 3 statshusmandsbrug. Foruden de 3 gårde blev der oprettet 1 mindre gård og 2 statshusmandsbrug; og Lauralyst's tid som den betydeligste gård i Tvis gennem ca. 100 år var forbi.

Da forholdene efter Pengekrisen (derom senere) omkring 1830 var ved at trække sig i lave, og hedeopdyrkning og mergling var begyndt, blev der fra næsten alle de gamle gårde oprettet nye gårde på den nyindvundne jord; de første var kun på 5 Td. land, men ved senere love blev de større og de sidste de såkaldte familiebrug. Den første større udstykning var efter Mejdals brand omkring århundredeskiftet, hvoraf de fleste nu er nedlagt, efter Vandkraftsøens anlæggelse og som byggegrunde ved Mejdal by.

Ved udstykning af Smedgård i 1909 blev der oprettet 10 brug, og på anden udstykket jord er der senere oprettet 2 gårde. Også andre steder i sognet; ligesom flere af de mindre ejendomme, der er udstykket fra Lauralyst, var statshusmandsbrug, **så landbrugsejendommene i sognet var vokset fra 47 i 1804 til 225 i 1960.**

Ved udstykningen af Tvis Kloster i 1804 var der nævnt 7 fæstehuse. Foruden dem, har der været ca. 40 fæstehuse her i sognet. Hvornår de er opstået kan ikke afgøres; men da folketallet i 1801 var 260 fordelt på 45 bosteder, foruden de 2 større gårde: Lauralyst og Tvis Kloster, bliver det kun 5,5 pr. bosted, og da der må regnes med, at der har været aftægtsfolk mange steder, har der sikkert ingen af dem (de 40 huse) været på det tidspunkt, ud over de syv på Tvis Kloster, og der er heller ingen nævnt i selvejerskøderne af 1804.

NYBO GÅRDE.

Nybo Gårde, den ene blev ret tidligt delt i Sønder- og Øster Nybo, fra Øster Nybo er der senere udskiftet 4 statshusmandsbrug, den anden af de to gamle gårde skiftede navn til Peterslyst og var en ret betydelig gård. Omkring 1890 købtes den af grosserer Styhr fra København. Styhr var i København med i et arbejde for dem, der var falden for den billige brændevin, en flaske kostede dengang kun 18 øre. På gården blev der nu oprettet et afvænningshjem og samtidig skiftede den navn til Godthåb. Da Styhr nu fik kendskab til sandjorden, blev han stærkt interesseret i kartoffelavl og ved møder og agitation i sognene omkring Holstebro, fik han tegnet de nødvendige arealer med kartofler for oprettelse af en kartoffelmelsfabrik. Fabrikken, der var en fuldt moderne fabrik, blev lagt i Holstebro syd for det gamle ølbryggeri (nu Færch), hvor den og ølbryggeriet med deres mægtige skorstene fuldstændig dominerede det sydlige Holstebro. I 1899 begyndte produktionerne og var i 6 til 7 år en betydelig indtægtskilde for sandjorden. I 1904 eller 05 indførte Tyskland en eksportpræmie for kartoffelmel, som det viste sig umuligt at konkurrere med og i 1907 standsede produktionen. Styhr havde da allerede påbegyndt anlæggelsen af den omtalte fredskovsplantage, der nu er på 70 ha. I 1913 blev afvænningshjemmet nedlagt og gården solgt og skiftede senere navn til Skovlund. Kartoffelmelsfabriken der var blevet ombygget til sukkerraffinaderi for indført råsukker, brændte i 1912 og blev ikke genopført.

Da det tidsskifte, der nu er, har medført, at landbrugets indtjening ikke på langt nær står mål med industriens, så har dens gode lønnings- og arbejdsforhold medført en vældig afvandring af arbejdskraft fra gårdene, som til dels er afhjulpet ved mekanisering. For de mindre brug har det medført, at allerede nu, i 1964, er flere nedlagt.

FÆSTEHUSENE.

Jorden var almindeligvis fæstet for 49 år, og fæsteren måtte så selv opføre det nødvendige husrum for sig og sin familie, samt til en ko og et par får, og der var sjældent større besætning.

Det var en hård og fattig tilværelse for disse familier, for manden gik det egentlig bedre, da han altid fik føden på gården, hvor han arbejdede, mens kone og børn måtte nøjes med det, daglønnen kunne give.

Derfor kom børnene også tidlig ud at tjene, som oftest når de kun var en 7 - 8 år, og det har sikkert været hårdt for en mor mangen gang at sende sådan en lille purk ud at arbejde for fremmede.

Da disse fæstehuse antagelig er opstået kort før hededyrkningen og merling begyndte, har der sikkert ikke været mangel på arbejde. Og den mergel, der er gravet op af de gamle mergelgrave, der findes mange steder i sognet, er sikkert for en del sket ved disse fæstemænds hjælp.

Høsletten og Høstens tid var sikkert den bedste. Da mødte hele familien, for der kunne både mand og kone være med, og børnene kunne være hos gårdens egne børn. Der blev jo også lige så mange høstgilder, som der var steder, de havde hjulpet. Høstgilderne betød noget dengang.

Om vinteren var der tærskearbejde og senere ved de mange engvandingsanlæg, hvoraf der har været mange i sognet, foruden de allerede nævnte langs Storåen.

Det var en uskreven lov, at fæstehusmændene fra de gårde, hvor de arbejdede, havde ret til et bed (1/4 dag spandarbejde) forår og efterår på deres jord. Selvom der var en stor hjælpsomhed her i sognet; ja, der er da endnu nogen, der kan huske, at der blev bagt, og særlig når der slagtedes, at de blev sendt med pakker til én eller to af disse familier, der stod dem nærmest; var det alligevel små forhold.

Men der er selvfølgelig en forklaring for, at så fattige tilstande er opstået så kort tid efter, at samtlige bønder i sognet havde kunnet købe deres gårde til selveje.

Det sidste fæstehus i Tvås. Søren Saxens hus i Tvås Nordre Kommuneplantage.
En meget simpel beboelse. Søren boede her til 1934.
Dengang var der ingen plantage - kun hede og mosearealer.

LEVEVILKÅR OG REFORMER I 1700 - TALLET.

Men for at finde de to modsætninger er det nødvendigt at gå tilbage i tiden.

I 1700-tallet begyndte der en jævn opgangstid i hele Europa. Det var også et tidsskifte for nye tanker om menneskerettigheder. (Disse, der var fremført af den franske filosof, Rousseau, 1721-1771, gik kort fortalt ud på: et menneskebarn fødes lige hjælpeløs, enten det er i den fattiges hytte, i adelens eller i kongens slot, derfor kan den ene ikke være født som træl og den anden som fri.)

Dette faldt selvfølgelig ikke i god jord ved "solkongens" hof, og kongen og den mægtige adel holdt de nye tanker nede, indtil de brød ud i den franske revolution 1789.

Den svenske konge, Gustav den 3., forsøgte også at gennemføre reformer, men blev myrdet af en sammensværgelse af adelsmænd i 1792.

På dette tidspunkt var reformerne allerede gennemført i Danmark, da de i begyndelsen af 1700-tallet fandt forståelse hos de danske konger, Frederik den 4. og hans søn Kristian den 6. Man må beundre dem, at de forstod, at skulle bonden have mulighed for at udnytte disse frihedsrettigheder, så var det nødvendigt, at han først fik oplysning. Da bondestanden dengang udgjorde ca. 85% af befolkningen, hvoraf kun ganske få kunne læse og skrive, var det en uhyre opgave at løse, i betragtning af, at der skulle begyndes på bar bund, uden skolelokaler og lærerkræfter, - men derom senere i de forskellige skoleordninger.

Til trods for Kristian den 6's store interesse for bondestandens oplysning, bød hans regeringstid på både godt og ondt for bonden. Magtkampen i "Norden" var sluttet med, at Danmark tabte til lands, men vandt - takket være Tordenskjolds glørværdige sejre til søs. Da krigen sluttede, var dermed den danske handels- og krigsflåde intakt. Skibsfart og handel blomstrede op, men købstæderne og handelsbyerne trak derved arbejdskraft til sig fra landbruget, så der efterhånden blev for få til at afløse de gamle fæstebønder.

I de to nævnte kongers tid rantes landet af flere nationale ulykker. I 1717 rantes Vestkysten af en stor stormflod, hvorved mange mennesker og hundreder af dyr omkom. I 1728 brændte næsten hele Købehavn; men den opløstrende handel gav gode økonomiske muligheder for dens genopbygning. Dette trak imidlertid yderligere arbejdskraft til sig fra landbruget - særlig fra Sjælland, hvor mange bonde forlod fæstegården. "Københavns Brand" blev derved en medvirkende årsag til "Stavnsbåndets" indførelse. Kongedømmet var ganske vist "enevældig", men kongens rådgivere bestod endnu kun af folk fra adelen, og disse fik ved "Kgl.

forordning af 1731" gennemført, at ingen af "mændkøn" måtte forlade det gods, hvorpå han var født, før efter deres 36. år.

I 1745 gik den frygtelige kvægpest over grænsen. Den tids opgørelse beretter, at den i tiden til 1751 bortrev 2 millioner stk. kvæg i kongeriget. Kvægpesten sinkede selvfølgelig reformerne; men det varede ikke længe, før der kom forordning om hoveriforpligtelser: Hovmarken skulle deles i lodder, så fæstebonden vidste, hvor meget arbejde, han havde at udføre. Og herremændene kunne nu ikke længere lade bønderne trælle ved opførelse af deres skønne slotte, hvoraf der findes mange, særlig på Fyn, og som i dag er en pryd for vort land. Derefter kom Birketingenes ophævelse og jordlovene, hvis største betydning var for landsbyerne med fællesdrift. Det, som nok fik størst betydning for bønderne, og i særdeleshed de jyske, var forordningen af 11. og 20. juni 1788, der bekendtgjordes ved kirkestævne 2 efterfølgende søndage. Forordningen af 11. juni fratog herremændene deres monopol på opfedning og salg af stude; og samtidig nedsattes udførselstolden for alt kvæg med 60%. Tolden beregnedes pr. stk., og havde været svingende, eftersom landet trængte til penge, og var på det tidspunkt ca. 1/3 af dyrets værdi. Statens tab ved toldnedsættelsen blev af kort varighed, da udførslen få år efter blev mere end fordoblet. Efter forordningen af 20. juni, der ophævede stavnsbåndet, kunne bønderne nu rejse hvorhen, de ville, og dermed blev der rige muligheder for de jyske bønders handelslyst, da der allerede få år efter begyndte en prisstigning på grund af de franske revolutions- og Napoleonskrige. Da bønderne nu kunne fede deres dyr og sælge til hvem som helst var det sikkert det, der mere end noget andet, gav de fleste jyske bønder mulighed for at købe deres gårde til selveje i tiden fra stavnsbåndets ophævelse til 1818. Der var bønder i Tvis, der kunne betale deres gårde kontant, men for de flestes vedkommende, blev der oprettet større eller mindre prioriteter til sælgerne Morten Webstrup til Herningsholm og Kaspar Møller til Højris.

I jordlovene var der en bestemmelse om, at fæstet kunne gå i arv (arvefæste) med ret til pantsætning, hvad der fik mange bønder på Øerne og Østjylland til at blive under de gamle kendte forhold.

SVÆRE TIDER FOR LANDET I STARTEN AF 1800 - TALLET.

Da England i 1807 tog flåden, og Danmark derefter erklærede England krig og gik i forbund med Frankrig, mistede vi ved den engelske blokade hele vor oversøiske

handel, og mange af vor handelsskibe blev opbragt som krigsbytte, hvad der selvfølgelig blev til stor skade for landets økonomi.

Da staten ikke forhøjede sine indtægter, så de dækkede udgifterne til oprustningen; men trykkede sedler uden dækning, begyndte der en rivende inflation, så seddelpengene faldt i værdi over for sølv. I 1809 var prisen på sølv 4 papirdaler for 1 sølvdaler. For de følgende 3 år findes ingen kurser, da sedlernes værdi blev så lave, at der, ifølge overlevering, brugtes dalersedler som fidibusser til at tænde piben ved.

I 1813 oprettedes Rigsbanken, der som grundkapital fik en 1. prioritet af 6% værdien af al jord og ejendom i kongeriget, og samtidig nedskreves de af staten udstedte sedler til 1/6 af værdien. Hvis prioriteten ikke betaltes kontant, skulle den forrentes med 6½ % p. a. at betale i rede sølv. Nedskrivningen af seddelsværdien fik i almindelighed ikke nogen betydning for bønderne, da de kun nødtvungen havde taget mod anden betaling for deres varer end rede sølv. Den førømtalte værdi var efter en landsomfattende taksation af al jord og ejendom i landet, der var færdig i 1802, og skulle have været et nyt skattegrundlag, men blev egentlig kun anvendt til forannævnte formål. Derimod blev der i 1806 påbegyndt en fuldstændig og meget nøjagtig kortlægning af al jord, samt en grundig bonitering af enge, skove og den opdyrkede jord, som det tog 38 år at gennemføre og blev til den endnu gældende Hartkornsansættelse og Matrikel "1844". De ny rigsbanksedler begyndte med en pris på 3 mod 1 i sølv.

Fredsslutningen i 1814 med tabet af Norge kunne selvsagt ikke gavne landets økonomi, så rigsbanksedlerne sank stadigvæk i værdi. I 1817 nedsattes en kommission til udarbejdelse af statutter for oprettelse af en Nationalbank. Ved oktroi af 4. juli 1818 oprettedes så Danmark Nationalbank.

Banken vedgik arv og gæld efter Rigsbanken. Prioriteten af 6% af værdien blev forandret til 1% af bygningsværdien, mens de 5% blev indregnet i en årlig skat af 8 Rd. 5 mark rede sølv pr. th. Hartkorn, der fik navnet Landsskat med prioritet forud for andre skatter og afgifter. Enhver grundejer, som havde indbetalt de 6% af værdien, og dem, der nu skulle betale 1% af bygningsværdien, fik ret til en aktie i Nationalbanken, når ydelsen var mindst 100 daler; var ydelsen ikke så stor, kunne der ved opsupplering til de 100 daler gives samme ret, alt beregnet i rede sølv. Men da der var blevet en indgroet mistillid til bank og pengevæsen, var der så godt som ingen, der benyttede sig af denne ret. Da der omkring 1850 kom orden og balance i såvel statens som Nationalbankens økonomi, blev der spekulation i opkøb af ikke betalte ydelser, hvorved man så på omtalte måde fik ret til en aktie,

og derved kom Nationalbankens aktier til at tilhøre kapitalstærke kredse, og ikke som den oprindelige forudsætning var, at Nationalbankens aktier skulle have tilhørt den størst mulige del af landets grundejere. Ydelsen til Landsskatten kan selv ikke på det tidspunkt, den blev indført, siges at have været særlig tyngende; men på grund af de nu ordnede forhold i Europa, blev der en stærk stigning i produktionen af landbrugsvarer i de før af krigene så hårdt ramte lande, og et prisfald, der fik en hel katastrofal karakter begyndte.

Kapitaltaksten for rug var i 1818 7 rigsdaler, 2 mark og 13 sk. pr. td., men faldt nu år efter år, så den i 1824 var nede på 1 rd. og 5. pr. td., som kun var en ansat pris, der ikke kunne opnås i frihandel. Staten lod derfor oprette statslagre, der tog imod kornet til den ansatte pris; men kun for betaling af skat. Når staten var gået ind for denne ordning, som den tabte betydelige summer ved, var det på grund af den på dette tidspunkt alene i Nørrejylland havde overtaget 30 godser og mange bøndergårde ved tvangsauktion for udpantning af statsskatter, og mangen bonde, der få år før var blevet selvejer, måtte nu forlade hus og hjem. Det ramte selvfølgelig hårdest på højt Hartkorn ansat jord. Og hvor skulle de stakkels mennesker hen?

Købstæderne var på grund af deres laugsvæsen nærmest lukkede områder (laugsvæsenet ophævedes ved lov i 1862) og hjælp ud over den af alle frygtede fattighus fandtes ikke. I Tvis sogn med sine 12.000 td. l. og den gang sikkert kun omkring 60 ejendomme, var der let adgang til at fæste et stykke jord og heden havde endda den fordel, at der af hedetørv kunne laves en endda ret lun bolig.

Det var disse fæstere, der var skyld i, at Tvis fik navne som sølle Tvis eller fattig Tvis, hvad der var fuldstændig misvisende, da mange af de gamle gårde, og særlig blandt hedegårdene endnu ved århundredeskiftet var gældfri og enkelte endda længe efter.

Grundlovens fædre er kritiseret for, at der ikke da blev gjort noget for disse fæstehusmænd; ligesom der blev gjort for bonden ved de omtalte forordninger af Enevolds Kongerne; men da det var det nationalliberale akademiparti, der førte det store ord dengang; og dens højtsvungne tanker kunne selvfølgelig ikke beskæftige sig med noget så lavt som nogle fattige fæstehusmænd.

Efter oprettelse af Kreditforeninger blev der mulighed for optagelse af lån for køb til selveje, og hvad også kan være sket før den tid ved andet lån, og flere af de mindre ældre ejendomme i sognet er opstået på den måde. Der er nævnt ca. 40, men der har måske været flere, da der findes mærker efter bosteder flere steder i sognet, som ingen har nogen kendskab til. Af de nævnte 40 kan omkring halvdelen

være blandt de nævnte ældre ejendomme, den sidste, der overgik til selveje var Aalykke, der købtes i 1897. De nedlagte som var endnu lige før århundredeskiftet, eller i hvert fald påviselige ruiner, og kendskab til, hvem der sidst havde boet der var følgende: På Gl. Grydholdt mark 4, V. Grydholdt 1, Sønderbæk 1, Hingebjerg 1, Uglkær 1, Nyholm 2, V. Skautrup Mølle 1, Sønderhus (Munkedal) 1, mellem Høvids og S. Morre 3, Haurids ved L. Uhrlund 1, Hedegård 2, St. Gedebo 1, og den sidste, der er nedlagt, var ved V. Breinholdt i det nuværende Kommuneplantage, den blev nedlagt i 1933.

Hvordan var så forholdene mennesker imellem? Man skulle jo tro, at disse fattige fæstere var misundelige og samfundsfjendske; men det var de slet ikke, grunden var nok den, at til langt op imod århundredeskiftet var der en nøjsomhed og sparsommelighed i selv velstående gårdmandshjem, som det slet ikke kan nytte at beskrive, for den tid vi lever i, vil slet ikke kun forstå det.

Laurits Vestergaard på trappen ved stuehuset i Vestergaard og med fødderne i Vesterhavet.

Bilippet af

N. Clausen

„Eivoli“, København

Laurits Vestergaard - 50 ÅR.

50 Aar

En af Egnens kendte Landmænd, Gaardejer Laurits Vestergaard, Tvislund, fylder i Morgen, Torsdag, 50 Aar, og som den fremtrædende Talsmand, han baade fagligt og politisk altid har været for sin Egn, er der ikke Tvivl om, at han vil blive hyldet fra mange Sider.

Det, der karakteriserer Laurits Vestergaard, er den udpræget selvstændige og personlige Stilling, han altid tager til Problemerne. Han er en Mand, der ved, hvad han vil, og han har altid haft sine Meningers Mod, selv om det ikke altid var god Latin paa Bjerget. Det betyder imidlertid ikke, at han er en stejl Natur — tværtimod er hans Forhandlingsevner stærkt skattede og ofte taget i Brug, og i Forbindelse med hans elskværdige Sindelag har det skabt ham en stærk Position.

Laurits Vestergaard har været en god Mand for det kon-

- En organisations mand
- Fagligt og politisk fremtrædende talsmand
- Selvstændig og personlig stillingtagen
- Elskværdigt sindelag
- Gode forhandlingsevner.

som alle nærer Respekt for, og som altid er god at gæste i den gamle Slægtgaard, hvortil mange Lykønskninger vil naa paa Onsdag. Ikke mindst fra Det konservative Folkeparti skal der lyde en Tak for Trofasthed og Hjælp gennem mange Aar med Ønsket om mange lyse og gode Aar fremover.

J. Th.

TVIS

50 Aar.

Torsdag den 24. September fylder Gaardejer Laurits Vestergaard, Tvislund, 50 Aar. Laurits Vestergaard kom meget tidlig til at staa for Styret af Vestergaard, idet han som ganske ung Mand mistede sin Fader. I 1918 blev Laurits Vestergaard gift med en Datter fra Stokvad og overtog samtidig Vestergaard, som han efterhaanden har ombygget, saa der nu er moderne Bygninger.

Laurits Vestergaards Navn er velkendt i vide Kredse, idet hans gode Evner bliver taget i Brug i mange Forhold. To Gange har han været opstillet som konservativ Kandidat; han er for Tiden Formand for Ringkjøbing Amts Eksportforening, Formand for Tvis Andelsmejdere, for A/S Tvis Samlingshus og for Kornnævnet for Tvis Sogn samt Medlem af Skolekommissionen, i Bestyrelsen for Tvis Brugsforening og har i en Aar-

Laurits Vestergaards 50-Aars Dag.

Paa sin 50 Aars Fødselsdag i Gaar blev Gaardejer Laurits Vestergaard, Tvislund, hyldet fra mange Sider. Det strømmede ind med Blomster og Gaver hele Dagen, og der mødte ogsaa en Række personlige Gratulanter, bl. a. Borgmester Hj. Sørensen som Formand for Markedsudvalget, og Direktør Jørgensen, Eksportmarkedet, Houmark Andersen, Sir, og K. J. Borum, Fabjerg, for Ringkjøbing Amts Eksportforening, Møller Harald Ny-

gaard for den konservative Vælgerforening, og Lærer H. P. Kristensen for det konservative Amdsudvalg.

Den store Festsdag blev et smukt Udtryk for den Popularitet og Anseelse, hvormed Laurits Vestergaard om gives.

LAURITS VESTERGAARDS MANGE GØREMÅL OG BESTYRELSESPOSTER.

- I bestyrelsen for ungdoms - og gymnastikforeningen.
- Formand for Tvis Andelsmejeri.
- Formand for A/S Tvis Forsamlingshus
- Formand for kornnævnet i Tvis Sogn
- Medlem af skolekommissionen.
- Medlem af menighedsrådet.
- Nogle år i sognerådet.
- Stor indsats for plantningssagen
- I bestyrelsen for brugsforeningen
- Formand for korn og foderstofforeningen.
- Kasserer i elektricitetsværket
- Konservativ kandidat til amtsråd og folketing - medlem af kredsbestyrelse og næstformand i det konservative amtsudvalg.
- Formand for Ringkøbing Amts Eksportforening

LAURIDS VESTERGAARD - 60 ÅR

60 Aar.

Gaardejer Laur. Vestergaard, Tvislund, fylder Onsdag den 24. September 60 Aar.

Laur. Vestergaard er født paa den gamle Slægtsgaard Vestergaard. Han var kun 17 Aar, da Faderen, Jens Vestergaard, døde, og den unge Laur. Vestergaard kom, efter at han i et Aar havde lært Landbrug paa en Gaard paa Kolding-Egnen, hjem og hjalp Moderen med at drive Fødegaarden. I 1917 overtog han Gaarden, som er paa 100 Tdr. Land, og som han driver paa en god og dygtig Maade, ligesom han ogsaa Tid til anden har ladet foretage Ombygninger.

Laur. Vestergaard kom tidligt ind i Organisationsarbejde, idet han indvalgte i Ledelsen for Ungdoms- og Gymnastikforeningerne. Senere fulgte andre Tillidshverv, og i mange Aar har han været Formand for A/S Tvis Forsamlingshus. Endvidere har Laur. Vestergaard gjort et stort Arbejde som Formand for Andelsmejeriet, i Kornnævnet, som Medlem af Menighedsraad, Medlem af Brugsforeningsbestyrelsen, Skolekommissionen og som Kasserer for Elektricitetsværket, ligesom han ogsaa i nogle Aar havde Sæde i Sogneraadet. I August Maaned stiftedes i Tvis en Korn- og Foderstofforening, som Laur. Vestergaard blev Formand for.

En af de Sager, der mere end noget andet har ligget Laur. Vestergaard stærkt paa Sinde, er imidlertid Plantningssagen. Gennem adskillige Aar har han ydet en stor Indsats for Plantningssagens Fremme i sin egen Kommune, hvor han var og er den drivende Kraft, og ogsaa andre Steder har han været en god Talsmand for

K30 og 13.30--17.00

60 Aar

Gaardejer Laur. Vestergaard, Tvis

En af Holstebro-Egnens mest fremtrædende Landmænd, Gdr. Laur. Vestergaard, Tvis, fylder paa Onsdag, den 24. ds. 60 Aar.

Gaardejer Vestergaard er født paa Slægtsgaarden i Tvis, hvor Faderen og Bedstefaderen levede og drev den 100 Tdr. Land store Gaard, og Laur. Vestergaard var kun 17 Aar gammel, da Faderen døde. Efter at han havde lært Landvæsen paa en Gaard paa Koldingegnen kom Laur. Vestergaard hjem og hjalp sin Moder med at drive Gaarden, som han selv overtog i 1917.

Samtidig med, at han drev sin Fødegaard paa den allerbedste Maade, fik han Tid til at beskæftige sig med mangt og meget der i Sognet. Først tog han med Iver Del i Ungdoms- og Gymnastikforeningsarbejdet, ligesom han ogsaa interesserede sig meget for Politik. Han har altid været en trofast Medarbejder indenfor Det Konservative Folkeparti, hvilket bl. a. førte til, at han for en Snes Aar siden blev opstillet som Partiets Kandidat

4 Plantningspionerer paa Holstebroegnen overrakt

Laurids Vestergaard

Sølvbægere

Pioner for læplantning

Som Paaskønnelse for deres Indsats gennem en lang Aarrække

Ved en lille Festlighed i Forbindelse med Generalforsamlingen i Holstebro og Omegns Plantningsforening uddelte Formanden 4 smukke Sølvbægere med Insription til Pionerer indenfor Plantningsarbejdet paa Holstebroegnen. De fire var: Niels Offersen, sen., Vinding, Jens O. Stampe, Linde, Marius Madsen, Gl. Mølle, Raasted, og Laur. Vestergaard, Tvis.

Holstebro og Omegns Plantningsforening 1944.

Jens O. Stampe, Linde, takkede for Sølvbægeret og Forstassistenten for hans store Arbejde som Formand for Plantningsforeningen, fordi han altid var beredvillig, naar man ønskede Oplysning og Hjælp.

Mar. Madsen, Raasted, havde ogsaa Ordet for at takke for Hødersgaven og

Laurits Vestergaard gjorde en kæmpeindsats for plantningssagen på Holstebroegnen.

En af de Sager, der mere end noget andet har ligget Laur. Vestergaard stærkt paa Sinde, er imidlertid Plantningssagen. Gennem adskillige Aar har han ydet en stor Indsats for Plantningssagens Fremme i sin egen Kommune, hvor han var og er den drivende Kraft, og ogsaa andre Steder har han været en god Talsmand for Plantningssagens Betydning, hvorfor han for nogle Aar siden modtog et Sølvbæger for Plantning af Skov.

Læbælter i Tvis landskabet - her omkring Moesgaard i 1958.

Livskraftig 133-aarig præsenterer førstefødte

Spare- og laanekassens filial i Tvis aabnet i gaar

Laurids Vestergaard formand

Gdr. Niels Bendtsen, Sdr. Majgaard, var Tvis Sparekasses første kunde. Paa den anden side af skranken ses gdr. Laur. Vestergaard, Tvis, og assistent Egon Kuhlmann.

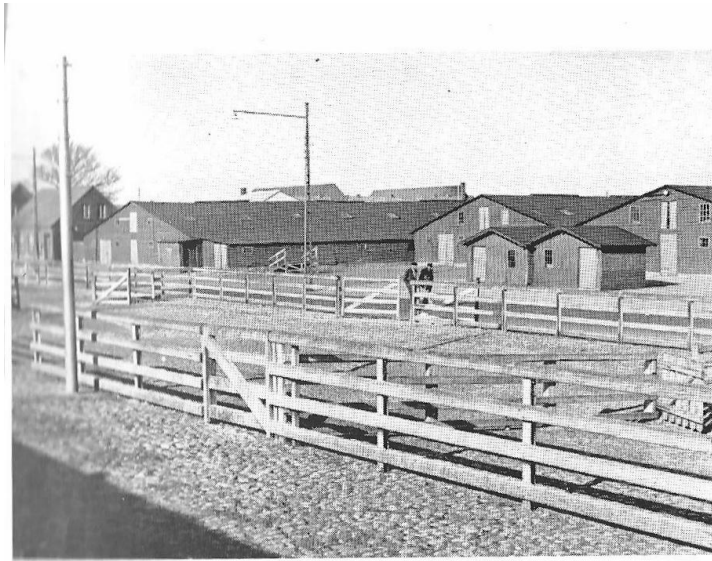
Sparekassens filial i Tvis Sognegård med Laurits Vestergaard som lokalformand.

FORMAND FOR KREATUREKSPORTFORENINGEN I RINGKØBING AMT.

RINGKØBING AMTS KREATUREKSPORTFORENING

25 År

1934

1959

Men selv om dyrene vi får,
de skal jo igen afsted —
ved Lundgaards hjælp så let det går,
det passer han som en smed,
og som vi ham kan kende.

HOLSTEBRO

To kendte landmænd hyldet i Holstebro

Stor tilslutning til Ringkøbing Amts Kreatur-
eksportforenings 25 års jubilæumsfest

Gaardejer Laur. Vestergaard, Tvis, og gaardejer K. J. Borum, Fabjerg, blev stærkt hyldet lørdag eftermiddag paa Ringkøbing amts Kreatur-eksportforenings 25 års jubilæumsfest paa Højskolehotellet i Holstebro. Begge har i samtlige 25 år staaet i spidsen — henholdsvis som formand og kasserer — for den store forening, og under stærke klapsalver overrakte dir. Jul. Jørgensen dem hver et sølvbæger med inskription. Det var højdepunktet paa den smukke og velbesøgte fest.

Inden festen holdt foreningens generalforsamling, og efter beretning og regnskab, som tid-

for Chr. Sivegaard, Mejrup, der havde været medlem i 24 år. Genvælt blev Kornelius Siedlemann, Raasted, og til revisor valgtes Laur. Laursen, Gammelby, Hanbjerg.

Festen, der havde samlet et bredt udsnit af landmænd paa Holstebroegnen, dyrlæger, repræsentanter for Holstebro byraad, kommunaldir. Jens Johansen, dir. Chr. Madsen, Oxexport, København, m. fl., indledtes med velkomstord af formanden, Laur. Vestergaard, der takkede Ivar Lundgaard, som var repræsenterer ved sønnen Knud Lundgaard, for hans store betydning for eksport af kreaturer i almindelighed og

Formanden, gdr. Laur. Vestergaard, Tvis, aflagde denne gang en noget fyldigere beretning end tidligere, idet han gav et meget interessant overblik over de for-

1959 - 25 års jub.
i kreatur
eksportforeningen

Formand i 25 år

Gdr. Laur. Vestergaard
aflægger jubilæumsberetningen

løbne 25 år, ikke mindst af de vanskelige tider for landbruget, som var den direkte anledning til, at eksportforeningen blev stiftet netop i 1934. Vi bragte i lørdags en omtale af denne redegørelse.

Laurits Vestergaard, Tvis, trækker sig tilbage efter at have virket som formand i samtlige 29 år, Ringkøbing Amts Kreatur-eksportforening har bestaaet

1963

Ringkøbing Amts Kreatur-eksportforening, der har bestaaet i 29 år, staar for første gang over for et formandskifte. Laurits Vestergaard, Tvis, der var med til at oprette foreningen og været formand i samtlige år, ønskede ikke genvælt til bestyrelsen ved generalforsamlingen i gaar paa Højskolehjemmet i Holstebro.

Under forsamlingens stærke bifald blev Laurits Vestergaard udnævnt til æresmedlem — foreningens første.

forinden vil bestyrelsen konstituere sig med ny formand.

Stor eksport, men smaa priser

I sin beretning sagde formanden, at afsætningen var gaaet nogenlunde i de første syv maanedes

direktør for det gode samarbejde i aarenes løb.

— Generalforsamlingens leder Cornelius Siedlemann, Raasted, rettede en tak til Laurits Vestergaard for det store arbejde, han har gjort for foreningen gennem mange år.

Kassereren, Chr. Ebbensgaard Ulfborg, oplæste regnskabet. Derved fremgik heraf, at foreningens aarets løb er tilført 362 stude, 19 kvier, 4789 køer, 2602 tyre, 553 kalve, 243 heste og 115 søer. Salgssummen androg ialt 14.412,160 kr.

Foruden Laurits Vestergaard ønskede Skak Jensen, Aulum, o,

FOLKELIGE OG RELIGIØSE BEVÆGELSER I TVIS (AF L. VESTERGAARD)

Der var på Vinderup-egnen sidst i 1700 tallet en herenhutisk bevægelse og på Skjern-egnen omkring 1840 de såkaldte gudelige forsamlinger, som blev dømt ulovlige, hvad der dog blev ophævet efter Grundloven - men der er ingen overlevering om, at nogen af disse bevægelser har haft indflydelse her i Tvis. Så det, der her skal fortælles om, er den vilje, der blev i det danske folk, også her i Tvis, efter nederlaget i 1864 til en genrejsning af landet.

TVIS EFTER 1864.

Soldater her fra Tvis, som var med i krigen, var vist så godt som alle med i en af de afdelinger, som efter rømningen af Danevirke kom med i forsvaret af Dybbøl og var der lige til det sidste. Min Bedstefar Mads i Uhrlund fortalte: Da vi om natten brød op fra Danevirke, var der om aftenen først faldet isslag, og derefter brød snestormen løs. Med en vældig oppakning marcherede vi mod Dybbøl, men vi måtte ustandselig hjælpe til, når hestene med kanoner eller trainvogne kørte fast i snedriverne.

Da vi nåede ind i Dybbølskanserne, havde vi det foreløbig ret godt og kunne holde fjenden på afstand, men det blev værre, da der blev stillet et batteri op på Broager, der kunne skyde bagind i de danske skanser. Men da der var ret stor afstand, gik der så megen tid fra kanonerne blev affyret (røg eller glimt), til kuglerne slog ned, at der efter udsatte vagtposters råb, Broager dæk, kunne søges dækning. Senere byggede tyskerne batterier så langt bagude, at de danske kanoner ikke kunne nå dem, hvortil de førte nogle store kanoner op fra tyske fæstninger. Nu kom de dage, hvorom min Bedstefar sagde: Det var slemt at være i krig, men det var forfærdeligt at ligge der dag og nat, time efter time, når kuglerne haglede ned over os og jævned vore skanser fuldstændigt, og vi ikke kunne svare igen, fordi vi ikke kunne nå dem.

Skanserne, der er der i dag, er opført af tyskerne i 1866 for ikke at friste danskerne til revanche under deres krig med Østrig.

Revanche-tanken var heller ikke fremmed i den jævne befolkning, ingen forstod, hvor vældig den tyske hærmagt var blevet, hvad Østrig og Frankkrig måtte føle henholdsvis i 1866 og 1870.

SKYTTEFORENINGEN OG ØSTERGAARD KRAT

Ud fra disse revanche-tanker blev det let for dem, der efter krigen gik i spidsen for oprettelse af en skytteforening.

Revanche-tanken var dog snart forladt, og det blev nu den nye tid, under Devisen: hvad udad er tabt, skal indad vindes. Og da der nu kom unge hjem fra højskole, blev den snart præget af Grundtvigs tankegang, og derfor blev de årlige skyttefester til grundtvigske folkemøder med tilslutning fra nær og fjern.

Det var, om ikke ved en af de første fester så dog ret tidligt at kvinderne i sognet skænkede en fane, med skytteforeningens navn og stiftelsesår, 1867, påbroderet.

Ved en skyttefest i min ungdom i Holstebro for alle skytteforeninger i Ringkøbing amt: Mødestedet var Banegårdspladsen, hvorfra der med faner og musik i spidsen skulle marcheres til Sdr. Plantage. Vor fane var blevet jordslået og ikke videre pæn, hvorfor vi holdt os i baggrunden; men da en af de ledende bemærkede årstallet, og da det efter en undersøgelse viste sig, at det var den ældste på pladsen, kom vi til stor ære for os forrest i processionen.

Det var Østergårds Krat, der var rammen om disse skyttefester eller folkemøder, og da der, som omtalt, var stor tilslutning, var der også beværtertelt, hvad der den gang slet ikke kunne lade sig gøre uden spiritus. Nu skete det, at den mand døde i teltet på grund af et hjerteslag, og det følgende vil give en forklaring på, hvorfor folkemøderne i Østergårds Krat dermed holdt op; men folkemødernes tid i Tvis var ikke forbi.

AFHOLDSSAGEN.

Den nye tid manede også til kamp mod den tids drikfældighed, der var mange fattige hjem i sognet den gang, og særlig i fæstehusene og megen adspredelse eller fornøjelse var der ikke tid eller råd til; men en flaske af den billige brændevin kunne jo hjælpe på humøret.

Det var selvfølgelig ikke alene fattigfolk, der var blandt de forfaldne, men fælles for dem alle var, at var de ikke fattige, så blev de det, og det skete, at en bonde gik fra sin gård på grund af drikfældighed.

Der blev derfor oprettet en afholdsforening, - ikke at forveksle med en senere, - en af dens bestyrelse har fortalt: De gik to og to ud til de forskellige hjem i sognet, hvor der var grundlag for det, og talte med afholdssagen, skete det, at et medlem faldt tilbage, så kom de igen, og så kunne det jo ske, som han fortalte: Vi kunne

blive mødt med hårde ord og forment adgang til at komme inden for døren, men gav de sig så tid, så endte det jo gerne med at manden under konens og børnenes gråd lovede at forsøge igen. De nåede ikke store resultater med den afholdsforening, hvad ikke var så mærkeligt, for nu ved vi jo, at det at være forfalden, var det samme som at være påført en sygdom, - men det nåede de dog, at det blev en skam at være fuld.

BLUHME SKOV OG FOLKEMØDER DER.

Det var jo naturligt, at de mænd, som ledede afholdsforeningen, havde lyst til at fortsætte de afbrudte folkemøder i Østergårds krat, men det blev nu i Egelund, som dengang kaldtes Blumes skov, og om skoven skal lige indskydes følgende: Holsteneren Edward Bluhme købte Lauralyst i 1854; kort tid efter overtagelsen blev han periodisk sindssyg, hvorfor gården i flere år styredes af en slægtning (vel på mødrenes side) en Baron Frise, men efter et uheldigt indgreb fra Bluhmes side blev han erklæret for umyndig. Fruen solgte så gården i 1869, men beholdt skoven, der var på 6 td. land samt 12 td. land agerjord. De havde desforuden så megen kapital, at de kunne leve standsmæssigt, og havde altid både karl og pige. De byggede boligen i skoven; lejligheden er den samme, som der er i dag. Bluhme var planteinteressert, han plantede læbælter om marken, vist nok de første i Tvis, han plantede i skoven, hvor det tiltrængtes, han plantede frugttræer, som han selvfølgelig selv havde podet, flere står der endnu, - og han anlagde blomsterpartier, så det blev en hel lystskov. Og det var ikke så sjældent, at der en søndag eftermiddag holdt flere vogne med holstebroere, der nød turen i den skønne skov, til stor glæde for Bluhme, der var selvfølgelig ingen servering, men de kunne få al den kogte vand til kaffe de ønskede. Bluhmes skov blev nu rammen om de nye folkemøder, der var i forrige ånd og tone, men tilslutningen svandt ad åre ind, noget nyt var kommet til, Indre Mission, man kunne ikke længere samles om de samme tanker og toner, men derom senere.

LÆSE OG - FOREDRAGSFORENING I TVIS

Der var i Holstebro en privat bogudlejning, beliggende i kælderen i et hus på Brotorvet, hvor nu Glasmagasinet er. Da jeg omkring århundredskiftet besøgte mine Bedsteforældre, som da boede i Holstebro, blev jeg sendt hen til bogudlejeren for at bytte deres bøger. Min Bedstefar var dengang omkring de 80 år og bogudlejeren omtrent på samme alder; da bøgerne var pakket ind, og han havde fået at vide, hvor jeg var fra, hvad jeg hed, og hvor gammel jeg var, så sagde han: Ja, Ja det er mange år siden Laust i Tvislund fik de første bøger her; og der er sikkert mange andre fra Tvis, der har hentet bøger der. Da kirken var bygget i 1887, og de fire skoledistrikter var blevet fastlagt, blev der på lærernes opfordring stiftet en læseforening. Efter en indsamling i sognet samt et tilskud fra kommune og amtet, blev der købt så mange bøger, at bogsamlingen kunne deles i 4 lige store dele med en i hver skole. Hvert efterår fik de så en 1/4 omdrejning, og dermed varede det så 4 år, inden de samme bøger kom igen. Lærerne stod for bogudlånet, uden vederlag selvfølgelig, hvad de heller ikke fik for den aftenskoleundervisning, der dengang var i så godt som alle de skoler, hvor der var en fastansat lærer udover et beskedent bidrag fra deltagerne. Læreren var også grebet af de nye tanker og betragtede sig ikke alene som lærere i børneskolen, men også som formidlere af den nye tanker og kultur. Da læseforeningen var en selvstændig forening og ikke underlagt offentlig tilsyn, var det selvfølgelig nødvendigt med en årlig generalforsamling, og det blev snart en skik, at man havde en fremmed foredragsholder. Generalforsamlingerne skiftedes i Tvislund og Halgård, de andre 2 skoler havde endnu ikke fastansatte lærere; det gik nu bedst i Halgård skole, fordi der var lettest adgang, til at få opstaldet for dem der kom kørende.

Da jernbanelinien med stationspladsen var blevet fastlagt i 1901, var der den gang af Tvis by, kun foruden kirken, kirkehuset, hvor det boede en skomager, som også havde brødudsalg, og mejeriet med bestyrerbolig i selve mejeribygningen. En tømrer byggede nu det første hus tæt op mod mejeriet, der hvor der nu er købmandsforretning. Huset blev endnu inden det var helt færdigt solgt til en skrædder; tømreren begyndte straks op det næste, der hvor der nu er bageri. Tømreren opførte også en bagbygning, der blev delt, med en tømrerværksted i den nordlige ende og smedie i den sydlige, og her foregik så Tvis stationsbys håndværksvirksomhed indtil 1908. Tømreren stillede nu sit værksted til rådighed

for læseforeningens generalforsamling, og da der her var god lejlighed til at få opstaldet i kirkestalden, var tilslutningen så stor, at man straks enedes om at oprette en foredragsforening, så det ikke kun skulle være den ene gang om året, der var adgang til at komme til foredrag.

FORSAMLINGSHUS TIL FOREDRAG OG GYMNASTIK.

Foredragsforeningen havde nu i flere, ja man kan godt sige mange år et foredrag i hver måned vinteren igennem med god tilslutning. Ungdommen var stærk repræsenteret ved disse foredrag, og det var naturligt, at det drøftedes meget med opførelse af et forsamlingshus, hvor ungdommen også kunne komme sammen ved dyrkning af gymnastik, hvad der da var begyndt i flere sogne i omegnen, men tiden var endnu ikke moden.

Senere stilledes Nørgårds lade i Tvislund til rådighed for gymnastik, og her dyrkedes så gymnastik under primitive former i flere vintre.

Som omtalt, var de to skoler, Tvislund og Brejnholt, ikke videre heldigt placeret, og efter tilgangen fra stationsbyen var børneantallet ved skolen i Tvislund blevet over 80, der var fordelt i 2 klasser. Ældste klasse gik i skole 4 dage om ugen i tiden fra november til jul og 5 dage fra nytår til maj, og yngste klasse de øvrige dage; om sommeren var det omvendt, da gik ældste klasse fra maj til sommerferien 2 dage og 1 dag fra sommerferien til november. Da læreren i Tvislund var gammel og svagelig, blev han i 1908 tildelt en hjælpelærer. Denne lærer var meget interesseret i gymnastik, men også pigerne; om det nu var for, at der blev et pigehold, eller det var for, at han havde gode evner til at samle ungdommen, at der blev et meget stort karlehold, er ikke let at afgøre. Der var gymnastik 2 gange om ugen, og på grund af det store karlehold var det nødvendigt, at tærskemaskinen måtte flyttes og alt ryddes til side for at skaffe plads, og det var jo klart, at så stor en ulejlighed ikke kunne forlanges af åre.

Et forsamlingshus var nu nødvendigt, og for at gøre det indlysende for alle, blev det besluttet at afholde en opvisning. Den 21. marts 1909 afholdtes så den første gymnastikopvisning i Tvis, og den overværedes næsten af alle de mennesker, laden kunne rumme. Der må have været tilfredshed med præstationerne, for efter opvisningen gik det let med at tegne aktier for opførelse af et forsamlingshus.

I maj afholdtes stiftende generalforsamling, hvor der nedsattes et byggeudvalg, og huset byggedes så i løbet af sommeren, så der den 25. oktober kunne holdes indvielsesfest.

Det var ikke alene gymnastikken, der nu fik god plads, men også foredragsforeningen med dens omtalte foredragsaftener hver måned vinteren igennem, der endnu i mange år næsten kunne fylde den store sal hver gang. Senere oprettedes en ungdomsforening, der også afholdt folkelige og kristelige foredrag, og det viste sig snart, at der ikke var baggrund for 2 foreninger, og foredragsforeningen gik ind.

Forsamlingshuset var også savnet på mange andre områder: ved sognets styrelse, valghandlingen, politiske møder, generalforsamlinger og ved festlige lejligheder. Med tilvæksten i sognet blev huset for lille og utidssvarende, og i 1952 opførtes sognegården på dens plads, men da det skete midt i den vældige strukturændring inden for landbruget, først med malkemaskinen, hvorefter pigerne i gårdene forsvandt, så traktorerne, hvorefter mere end halvdelen af karlene kunne undværes, men om den ny tid, der nu kommer, derom må så en anden fortælle.

INDRE MISSION I TVIS

Den første indre mission var en lægmandsbevægelse, oprindelig oprettet af Grundvigs påvirkede; nogen fast organisation var der ikke i den, og det var vist ikke uden grund, at den fik skyld for, at den udviklede sig i sekterisk retning. Men efter at præsten Vilh. Beck var kommet med i dens ledelse, og han blev den formand, blev det snart en velorganiseret forening under hans faste hånd. Ved hans ildfulde taler og ved skrifter i pressen rev han mange af de unge præster med sig, så også den, ligesom den grundtvigske, endte med at blive en vækkelse inden for folkekirkens rammer.

En af disse ildfulde præster fik embedet i Nr. Felding Tvis sidst i 1880'erne, men der er vidst ingen tvivl om at embedet i hvert fald for Tvis' vedkommende blev en skuffelse for ham. Han fik ingen videre tilslutning her i sognet, hans stærke og dømmende prædikener gik hen over hovedet på menigheden, hvad egentlig ikke var så mærkeligt efter den folkelige og grundtvigske bevægelse, der var gået over sognet, og den endnu var i. - En episode ved et bryllup hjalp heller ikke til at bedre forholdet, og om den og et bryllup den gang skal her lige indskydes.

Der var en ung mand her i sognet, der havde overtaget sin fødegård, og i betingelserne for overtagelsen var, at han skulle holde sin søsters bryllup, som skik og brug var, når den tid kom.

Et bryllup den gang var af langt større rækkevidde end i dag; for de indbudte gæster var der travlt allerede fra morgenstunden, vognen skulle smøres og vaskes, seletøjet pudses, hestenes strigles, manken redes og halerne bindes op, hvad der var lidt af et kunststykke, når de skulle holde dagen til ende. Op på formiddagen kørte man så af gårde, og efter slægt eller naboforhold enten til brudens eller brudgommens hjem. Efter at man var kommet i gårde, gik der en rum tid med at få hestene spændt fra og opstaldet, og få hilst på gamle kendinge eller slægtninge, dem der var langvejs fra kunne der jo været gået år og dag siden man sidst havde mødt, og derefter begyndte man så på en mægtig frokost. Ved tiden, når der skulle køres til kirke, er der ikke noget at fortælle om fra brudgommens hjem. Fra bryllupsgården var det derimod skik, at der var 2 forridere, - der var endnu den gang i alle gamle gårde en ridesadel - så snart brudeskaren var vel ude af gården, satte de fuld fart på til kirken, og efter at de havde meldt der, at nu var brudeskaren på vej, vendte de om tilbage til skaren og igen mod kirken for at melde, hvor de nu var, og var der langt til kirken, kunne det jo godt gentages nogle gange.

Efter vielsen, når bryllupsskaren kørte hjem til bryllupsgården og begge hold var samlet, kunne der godt ved et stort bryllup, som her være over 30 vogne; det var et flot syn med de blanke vogne, de festklædte mennesker og de velplejede heste og så forriderne, der nu tog turen i omvendt orden.

Vejene var ikke altid så gode den gang, og brudens køresvend skulle selvfølgelig køre rask, når vejen var god, hvad der fik det til følge, at de længere tilbage i rækken, kom til at køre rask, hvor vejen var dårlig, men den kusk, som ikke alligevel kunne holde en passende afstand, - for orden skulle der være, - han skulle nok få stikpiller senere på dagen.

I bryllupsgården, hvor man var forberedt af forriddernes meldinger, var hornblæsere og skafferen med sine opvartere i store, hvide forklæder foran forstuedøren, og mens vognene rullede ind blæstes en fanfare for hver vogn, mens opvarterne skænkede vin eller snaps til gæsterne, eftersom de kom af vognene. Her ved det omtalte bryllup, var der en af de gamle lange stuehuse, med en storstue op mod den ene gavl, i hele huset bredde, her spiste brudeparret, den nærmeste familie og præst og degneparret, mens de øvrige gæster var fordelt i de andre rum. Efter bryllupsmiddagen, da mændene havde været omkring i gården, kvinderne havde fået eftersat bruden udstyr, og opvarterne havde fået storstuen

ryddet, begyndte musikken at spille op til brudevalsens. Straks præsten hørte musikken, forlangte han at få spændt for, - hvortil den unge gårdmand sagde: Præsten vil da vente til vi har fået kaffe, - men da for præsten op, og i hidsighed udslyngede han nogle stærke ord over forsamlingen, - og efter at han og fruene havde fundet deres tøj, stod de stive som støtter uden for døren til forpagteren havde fået spændt for, og de kunne køre af gårde.

Flere år efter, da præsten for længst havde fået et andet embede, fik denne gårdmand et brev fra præsten, hvori han bad ham om at besøge sig, og da han kom, fandt han præsten i sengen syg til døden.

Præsten fortalte nu, at han havde sendt bud, fordi han ikke kunne få fred til at dø, inden han havde bedt om forladelse for de stærke ord, han havde sagt den gang. Ved en undersøgelse af, hvordan det var gået præsten i dette andet embede, viste de nekrologer, der blev skrevet ved hans tidlige død, - kun 41 år - at han var blevet afholdt og anerkendt fra alle sider, endvidere at indre missionens landsbestyrelse på grund af hans veltalenhed havde opfordret ham til at søge embede i København, hvad døden så forhindrede.

I den omtalte tid havde indre missionen fået en ret stor udbredelse i Aulum, og det blev nu derfra, at Tvis fik sin påvirkning, hvad der bevirkede, at det længe var i den østre del af sognet, at indre mission havde sin stærkeste ståsted.

Det var også ved den tid, at missionærer eller kolportører begyndte at rejse rundt i sognene, og når en sådan kom, var der gerne en eller anden gård, der indbød naboer, slægt og venner til møde. Som lille har jeg været med mine forældre ved sådanne møder, og når jeg tænker tilbage på den stemning eller den følelse, der var over disse mennesker, der var grebet af indre missionens tankegang, så kan det bedst betegnes ved de to første linier af Lina Bergs salme nr. 44: Ingen er så tryk i fare, som Guds lille børneskare.

Et sådant møde står så tydeligt for mig; vi var i stuen med langbordet, og den faste vægbænk, og på den sad de ældste, vel nok i bibelsk forstand - ja de havde vist nok også alle fuldkæg - og de øvrige ved den anden side af bordet eller i tilstødende rum. Hvad der blev talt og sjunget, husker jeg ikke noget om, men derimod den store bibel, der lå på bordet - med apokryptiske bøger - og så en rund tobaksdåse, dog ikke med tobak, men med nogle små kartoner på størrelse med en negl, der kaldtes mannakorn, hvorpå der var påtrykt henvisning til et skriftsted. Det var jo spændende for os børn at få lov til at stikke hånden i dåsen og trække et sådant mannakorn (billede) men da man også skulle bestemme, hvem af dem, der

sad omkring bordet, der skulle læse stykket, var det måske lige så spændende for dem, da der jo helst skulle knyttes nogle ord eller forklaring til.

Ved afvænningshjemmet Godthåb var der anlagt en stor parklignende have, og da der kom en forstander for hjemmet, der var tilknyttet indre missionen, blev der i samarbejde med ham arrangeret sommermøder i haven. Indre missionen havde også på det tidspunkt bredt sig udover sognet, men det var dog ikke så nær alle, der gik ind for dens tankegang, men forståelsen for den var så stor, at da det blev vedtaget at bygge et missionshus, var der vel ikke et eneste hjem i sognet, som ikke gav et større eller mindre bidrag. Huset blev bygget i 1904, samme år som Holstebro-Herningbanen blev åbnet, og derfor blev det året efter vedtaget på grund af missionshuset og stationen at flytte sommermødet til Egelund, de blev nu fastlagt som Grundlovsmøder, (hvad de måske også var før). På grund af de mange fra Holstebro, der havde deltaget i møderne på Godthåb, blev der ved samarbejde med D.S.B. indsat ekstratog i tilslutning til møderne. Toget udgik fra Holstebro til Tvis og derefter til Aulum, og tilbage til Tvis, hvor toget så holdt på stationen til mødet var forbi, og derefter returnerede mødedeltagerne i omvendt orden. Nogen opgørelse over mødedeltagerne findes vist ikke, men det var i hvert fald i hundredvis, så det var en stor opgave som indre missions kvinder påtog sig, at få al den kaffe brygget, der kunne afsættes en sådan dag. Da Holstebro-Herningbanen blev forlænget over Give til Vejle, blev der plantog i tilslutning til møderne og ekstra togene holdt op, men den store tilslutning til møderne blev ved i mange år. Da bilernes tid kom, skulle det jo have været lettere at komme til møde, men det gik lige omvendt, i flere biler der blev i mindre tilslutning, og til sidst blev den så lille at møderne helt holdt op.

Det skel, der har været så mange steder mellem de religiøse retninger, fik aldrig nogen rigtig grobund her i Tvis, og grunden var nok den, at de der stod i ledelsen af indre missionen i hvert fald den første tid, af natur var livsglade mennesker.

En præst, der var her omkring 1910, anerkendte ikke andre kristne mennesker end dem, der til enhver tid kunne sige, hvad dag og klokkeslet de var blevet omvendt, men derfor opnåede han også at få den dårligste kirkegang der vist nogensinde har været i Tvis. Der var flere, der meldte sig ind i Valgmenigheden i Holstebro, hvoraf dog nogle vendte tilbage, da den overgik til Frimenighed. Menigheden her i Tvis kom derved i så dårligt ry, at der gik et stykke tid, inden der var en præst, der ville søge embedet, - en pastor Samson var der dog, som var blevet indstillet som eneste ansøger, men efter et besøg her i Tvis trak han ansøgningen tilbage - hvad

der fik dagbladet Politikken til at skrive, at så frygtindgydende var Filistrene i Tvis, at ikke engang en Samson turde binde an med dem.

Til slut skal tilføjes, at ud over de omtalte tilfælde kan det fastslåes som en kendsgerning, at der ellers altid har været et godt og tillidsfuldt samarbejde mellem præst og menighed i Tvis.

DE FORSKELLIGE SKOLEORDNINGER (AF L. VESTERGAARD)

Her som vel andre steder var kirkens (den katolske) undervisning gået i stå. Ved reformationen, de mange svenskekrige og kongernes salg af kirkernes tiende var midlerne til skolens opretholdelse gået tabt. Efter den omtalte ændring af bondes uværdige tilværelse lod Frederik d. 4. i 1721 de gårde, hvor hærens rytteri havde været opstaldet, indrette til skoler. Det har dog kun været små områder, de kunne betjene. Men mange af de senere såkaldte løbedegne (de betjente flere sogne) havde ikke anden uddannelse end en almindelig skolegang i en af disse skoler. I 1739 udstedte Kristian den 6. den kongelige forordning, der simpelthen pålagde godset eller den største gård i sognet at foranstalte undervisning af alle de børn, der måtte ønske det, fra deres 7. til deres 14. år. Ordningen skulle godkendes af de kirkelige myndigheder og være under deres tilsyn.

UNDERSVISNING I TVIS FRA 1741.

I 1741 oprettede Tvis Kloster gods, som da ejedes af Anna Strømberg, fundats for en skoleordning for Tvis: Der skulle undervises tre steder, nemlig i storstuerne i Overskautrup og Tvislund, - det er dog først efter 1818, at det kan fastslås, at det var i Søndergaard. Det tredie sted er ikke nævnt, men da det var godset, det var pålagt, har det tredie sted sikkert været Tvis Kloster.

Der står, at der ansattes en skoleholder, men navnet er ikke nævnt. Det har sikkert været en af de såkaldte løbedegne. Da ordningen var for hele landet, er det jo klart, at det var umuligt at få faste lærere alle steder.

I 1759 ansattes Jens Frandsen som skoleholder, han var søn fra Haurids. I 1779 flyttede han til Nr. Felding. Jens Frandsen gik senere under navnet "Haurids". Han var gift, og når han flyttede, var grunden sikkert den, at der da i Nr. Felding var skolestue med bolig for skoleholderen, det er i hvert fald nævnt kort tid efter. Derefter ansattes Anders Madsen, søn af Mads Grønbæk og Johanne Andersdatter. Hans var ugift, boede først hos forældrene og siden hos broderen. Der var kun undervisning om vinteren, og der står om ham, at han var skolemester om vinteren og podemester om sommeren og bestred begge poster i 30 år.

I 1809 oprettedes degneembeder i Tvis og Nr. Felding med en fælles skoleordning og undervisning hele året. Skolen i Overskautrup blev biskole under Nr. Felding, en ordning, der fortsatte til 1887.

Skolen i Tvislund blev biskole under det endnu ukendte sted. Den første degn i Nr. Felding var Peder Haurids, vel en søn af Jens Frandsen. Skoleordningen for Skautrup med den som biskole under Nr. Felding blev regnet for langt den bedst i sognet, da den virkede fuldstændig gnidningsløst: Var det godt vejr, kom børnene ikke, og var vejret dårligt, kom degnen ikke.

I året 1809-10 var degnen i Maabjerg vikar i embedet i Tvis, og grunden er nok den, at man har forsøgt at få en degn med en form for uddannelse, hvilket ikke lykkedes. I 1810 indsattes i embedet Peder Pedersen, også kaldet Halgaard, han var gårdejer i Mejdal. I 1815 for han vild i tåge og druknede i Storåen.

1814 - PLIGT OG RET TIL UNDERVISNING

I 1814 var indført efter kongelig forordning almueskoleordningen med skolepligt for alle fra den 7. til det 14. år. Ordningen, der praktisk taget forblev uændret i 125 år, omfattede også opførelse af skoler med tilhørende degnelodder samt biskoler, hvilket selvfølgelig ikke kunne gennemføres straks, og da efter fire års forløb den omtalte pengekrise begyndte, blev der først bygget skoler i Tvis, da forholdene igen var gået i orden. Da det efter Peder Pedersens (Halgaard) tragiske død endnu ikke var muligt at få en uddannet degn, indsattes Poul Laursen, gårdejer i Smedegaard, i embedet, som han beklædte til 1827. Fra et møde i Nr. Felding gled han på gangbrættet over Veggen Å, lige syd for Stentoft, og druknede i "ålegårdshøl".

Om alle de nævnte skoleholdere og degne står der i provsternes indberetninger, at de var ædruelige, flittige og dygtige skoleholdere. Den, der nu har haft mulighed for at se noget skriftligt arbejde fra en af dem, der har haft deres skolegang hos en

af disse skoleholdere eller degne, der var sønner af vort eget sogn, eller de to gårdejere, så forundrer man sig over deres gode håndskrift og hvor godt de har kunnet fæstne deres tanker på papiret. Her må også tages hensyn til de forudsætninger, de lærte under, idet de jo ikke havde pen, blæk, blyant og papir, ikke engang en tavle og griffel, men blot en pind skrev deres bogstaver og regnestykker i sandet.

I 1827 kaldtes til degn for Tvis sogn Vilhelm Dalgaard, og da han og alle de senere degne og lærerkræfter i sognet har haft den for deres tid nødvendige uddannelse, bliver der her ikke videre omtale af dem.

I 1831 byggedes den første skole i Tvis med degnelod, og her som andre steder blev den opført i nærheden af kirken (det nuværende Amalielyst). I 1846 byggedes en biskole på Nørgaards mark i Tvislund og i 1871 opførtes biskolen i Skautrup.

---

4 SKOLER I SOGNET FRA 1914.

Kirkens tilflytning i 1887 medførte også for skolevæsenet en fuldstændig ændring, dog med undtagelse af biskolen i Skautrup. Det blev ret hurtigt vedtaget, at der på grund af sognets størrelse skulle være fire skoler, og i enighed om en skole ved Halgaard med Skautrup som biskole voldte ingen vanskeligheder. Om de to andre skoler blev der en stærk strid, da flertallet af beboerne ønskede den ene skole anbragt i umiddelbar nærhed af kirken.

Tyngdepunktet i sognerådet var af en anden opfattelse, og det gennemførte, at der byggedes en skole på Østergaard mark i Tvislund (det nuværende Frydenlund) med en biskole ved Breinholt, i det nordøstlige hjørne af den nuværende kommuneplantage.

Degnen i Tvislund skulle undervise i biskolen i Breinholt, medens degnen i Halgaard skulle undervise i Skautrup, dog kun om sommeren. Om vinteren undervistes i de to biskoler af en af de såkaldte vinterskolelærere, hvis uddannelse almindeligvis bestod i to vintres ophold på en dertil anerkendt skole i Staby. Denne ordning havde allerede en tid været brugt for de to forrige biskoler i Tvislund og Skautrup.

Halgaard skole fik ikke degnelod, da den nye tid var ved at bryde igennem. Lærergerningen var et selvstændigt embede, og den gamle benævnelse degn blev for Halgaard skoles vedkommende ændret til lærer. Ved skolen i Tvislund, der blev regnet for sognets første skole (hovedskolen), var der degnelod. Da lodden var en del af degnens løn, klagede han til amtsrådet over sognerådets ansættelse,

og den kunne heller ikke tilnærmelsesvis stå mål med det tidligere Amalielyst, som, før de tilhørende engstrækninger blev oversvømmet at vandkrafssøen, var en god lille gård. Et udvalg af amtsrådet, der tog syn på stedet, gav den drastiske erklæring, at lodden var udmærket at holde gæs på, når han ville købe byggen, og sognerådet måtte bøje sig for degnens krav.

I 1902 blev biskolerne i Skautrup og Breinholt udbygget til selvstændige skoler med egne lærere.

Eftersom stationsbyen voksede, blev beliggenheden af skolerne på Østergaard mark og ved Breinholt mere uheldig, og på ny fremkom ønsket om en skole ved kirken, men heller ikke denne gang lykkedes det.

HINGEBJERG OG GEDBO SKOLE.

Og i stedet for de to skoler byggedes i 1913 en skole ved Hingebjerg og en ved Gedebo, og sognets fire skoler var alle som hidtil enelæreembeder, indtil der i 1931 blev oprettet et lærerindeembede ved Hingebjerg skole.

Efter skoleloven af 1937 blev der udarbejdet tegninger og overslag over tilbygninger til de fire bestående skoler med klasseværelser, gymnastiksale, lærerboliger m. m. Heldigvis blev der dog intet foretaget, for det ville have været fuldstændig spildt undtaget for Halgaard skoles vedkommende.

TVIS CENTRALSKOLE 1964

Ved skoleloven af 1958 kom endelig efter 75 års omflakken en skole til at ligge ved kirken, og sognet er dermed delt mellem de to skoler, Centralskolen og Halgaard skole.

SKOLEORDNINGER.

De første skoleordninger har jeg ikke meget kendskab til, men derimod til dem efter 1814:

Min bedstefar var fra Søndergaard, og han gik i skole i deres egen storstue, min far gik til skole i biskolen på Nørgaard mark. Jeg gik i skolen på Østergaards mark, mine børn i Hingebjerg skole, og nu går mine børnebørn i den nye centralskole.

PRINS BURIS OG KLOSTERET (AF L. VESTERGAARD).

Når det blev godset Thuiisell, som Prins Buris skænkede til et kloster, og ikke en af hans skånske godser, skyldes det nok, at Vestjylland ikke længere havde samme betydning som før.

Som omtalt havde godset længe været i slægtens eje, måske helt tilbage til Vikingetiden. Fra Jylland var den korteste vej til England, Irland og Bretagne, her i Jylland var der egeskove til at bygge skibe af, myremalmen kunne smeltes til jern, hvoraf de smede deres våben. Deres skibe kunne overvintre i Limfjorden, ved hvis kyster der har ligger mange vikingegårde, eller de sejlede ind gennem åerne, Thorsminde, Nissumfjord, op ad Storåen.

Her kunne ejerne af Thuiisell, der herskede over åens bredder fra Skærum Kapel til deres egen gård, sejle gennem deres eget landområde.

Det var også fra Jylland, Kong Gorm forsøgte at samle Danmark til et rige, og det var hans søn, Harald Blåtand, der lod indhugge på stenen, som skulle stå ved hans mindehøj: "den Harald, som vandt al Danmark og Norge og gjorde danerne kristne". Da danerne var blevet kristnet, og deres herredømme over England var forbi, havde Jylland og i særdeleshed Vestjylland ikke længere samme betydning i riget som hidtil. Det var nu ikke længere rov og plyndring, men agerbrug, der blev danernes levevej. Og derfor blev det den bedre jord på øerne og landsdelene hinsides sundet, der fik betydning. Og kongerne og stormændene flyttede med. Buris skal have været en flot og tapper mand. Han havde udmærket sig i kampen mod venderne, og dertil var han uhyre rig. Ydermere kommer, at han hørte til den gamle kongestamme, da han som omtalt nedstammede fra den eneste af Svend Estridsøns sønner, der var født inden for ægteskab, medens Kong Valdemar den Første nedstammede fra en frillesøn.

Når Prins Buris' skæbne blev så tragisk, skyldtes det nok, at Kong Valdemar i ham så en farlig medbejler til Danmarks trone mellem hans og Buris' mulige sønner. Danmark var jo dengang et valgrige. Da Valdemar i 1163 gæstede Thuiisell og sammen med andre stormænd underskrev gavebrevet til Tvis Kloster, har forholdet endnu sikkert været godt nok. Sener opstod et kærlighedsforhold mellem Buris og Liden Kirsten, der var datter af Valdemars mor i andet ægteskab med en holstensk greve og dermed Valdemars halvsøster. Da der efter den tids forhold

selvfølgelig ikke kunne blive noget ægteskab uden hendes høje formynders og kongelige halvbroders tilladelse, hvilket Valdemar nægtede, er fjendskabet sikkert begyndt.

Ved en herredag i Odense i år 1170 lod Valdemar sin 7-årige søn Knud hylde som konge. Der blev protesteret af flere, og Prins Buris erklærede: "Jeg har svoret dig, Kong Valdemar, huldskab og troskab, men denne ed gælder ikke to konger!", hvilket Valdemar tog ham meget unådigt op. Da der kort tid efter blev stridigheder mellem Danmark og Norge, blev Buris fængslet og beskyldt for at have stået i ledtog med nordmændene, hvilket dog aldrig er bevist.

Agnes Slott-Møller, Cum fratre sororem. Prins Buris og Liden Kirsten, 1908. Olie på lærred, 202,7 x 220,5 cm. Fyns Kunstmuseum/Odense Bys Museer. Foto. Inferno Reklamefotografi.

Og krønikken beretter: "Og Valdemar lod Buris gilde og hans øjne udstunge; men på Buris' inderlige bøn blev hans fængsel i Vestervig Kloster, hvortil Liden Kirsten var bleven ført som nonne og kort tid efter døde af sorg. Og Buris' lænke blev så lang, at han hver dag kunne krybe ud af sit fangerum og holde andagt på ligstenen over Liden Kirstens grav. Og da han døde, blev han begravet ved Liden Kirstens side". Ved åbningen af graven i 1962, viste det sig, at gravene var i forlængelse og ikke ved siden af hinanden.

Graven på Vestervig Kirkegård.

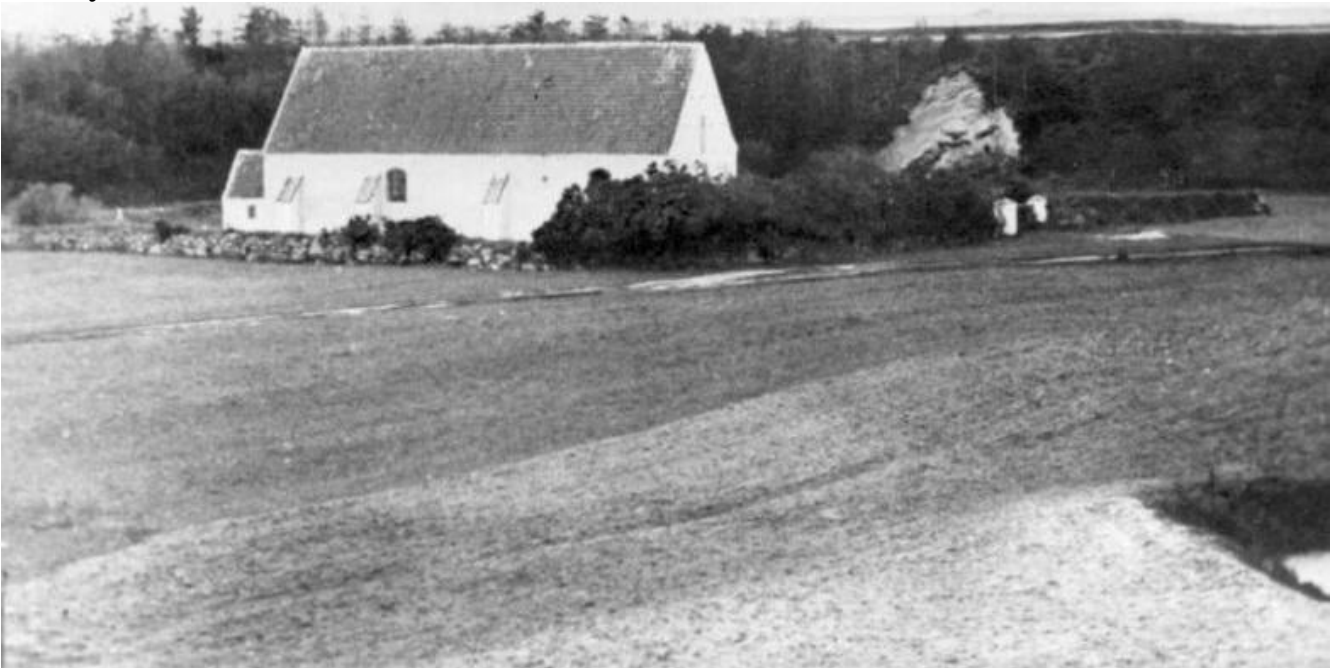

KLOSTERET.

I 1887, da den nye kirke skulle bygges, blev der foretaget en opmåling, vistnok for at se, hvor stort det gamle kirkerum var i forhold til den nye, og den viste i indvendige mål: 72 fod og 2 tommer lang og 26 for bred. Fra 1889, da kirken (= vestfløjen) blev nedbrudt, er der en kort beskrivelse: Kirken er opført i Middelalderen af røde munkesten på granitsokkel med en skrå kant. Under den østlige side mangler soklen. Gavlmuren var lige som vistnok vestenden ommuret med små mursten og et våbenhus tilbygget sydende. Indvendigt havde kirken ens højde og fladt loft.

Da den nye kirke var bygget, blev der af kirkeværgerne rettet forespørgsel til Nationalmuseet om den interesse i den mulig bevarelse af den gamle kirke. Da der

godt et år efter i 1889 endnu ikke var kommet noget svar, blev det vedtaget at nedbryde kirken.

Under nedbrydningen blev der i soklen på den østre side fundet tre tilmurede døre, der må have været udvendige nedgange til kælderrum, hvilket er meget naturligt, da kirken i klostertiden var det såkaldte refektorium, det som vi i dag kalder køkken, spisestue og bryggers. Gulvet i kirken var af teglsten. Det nedbrudte tømmer og murværk blev delt i numre og solgt ved auktion, som indbragte 80 kr. Een af kirkeværgerne, som købte et af disse numre, fandt deri en sten med et fremhævet kors, som han leverede tilbage, og den blev rejst på alterets plads. Desværre blev stenen vendt sådan, at korset nu er skjult af bevoksning. Der blev samtidig fundet en anden sten med et indhugget mærke, der blev anbragt i trappen ved den nye kirke. Mærkets form minder om andre tegninger, der findes af Thors hammer, og skulle det være tilfældet her, har stenens vandring været fra gudehov, den første kirke, klosteret og til den nuværende plads.

Kort tid efter auktionen kom der meddelelse fra Nationalmuseet, at der var interesseret i en forhandling ved kirkeværge og sogneråd om en mulig bevarelse af kirken.

Nationalmuseets udgravning i 1922 viste, at klosterbygningerne på sædvanlig vis har bestået af fire under ret vinkel sammenbyggede fløje, som tegningen viser. På soklerne i gårdsiderne på de østre og søndre fløje fandtes mærker efter piller for de på tegningen viste buer, hvorved færselsgangen har været delvis åben mod

gårdsiden. I færdselsgangen fandtes rester af teglstensgulv og i et lille hjørne af gårdpladsen, der blev afdækket, var der almindelig stenpikning med runde marksten.

Indkørslen, der har været ca. 7 m bred, har sikkert været lukket med en port, idet det var pålagt klostrene, at de ved porten om natten skulle have en tændt lygte og en vagt, så vejfarende havde mulighed for at komme ind og få husly og pleje, så der har sikkert også været et portrum.

Købmand Ibsen, der 1706 købte Tvis Kloster og senere byggede sin gård i Holstebro, "Den (nu nedbrudte) gamle Købmandsgård", af materiale fra klosterkirken, og han ved gårdens indkørsel opførte den karakteristiske port, er det meget muligt, at den var en kopi af porten ved Tvis Kloster.

Et tidsskifte, en hel strukturændring fandt sted i Danmark på den tid, da Tvis Kloster blev oprettet: Fra danernes voldelige færd i fremmede lande til et flittigt, kristeligt virke på den danske jord. Og Cistersienserordenens regler omfattede ikke alene deres gudsdyrkelse, men også et flittigt og nøjsomt liv. Da der ofte kom munke fra fremmede lande, der kendte til bedre opdykningsmetoder af jorden og mere yderige afgrøder, har deres klostre sikkert været betragtet som den tids landbrugsskoler. Munkene var også lægekyndige, og før klosterdalen blev oversvømmet af Vandkraftsøen, kunne botanikerne finde de gamle lægeplanter her.

Derfor var Cistersienserklostrene i den første tid begunstiget af kongerne, og både Erik Glipping og Erik Menved har udstedt gavebreve med rettigheder og privilegier til brødrene af Tvis. Som omtalt havde klostrene også pligt til at yde gæsteri, og Tvis Kloster, der lå så nær alfarvejen til Viborg, har sikker haft sin part. Det var dog ikke af hensyn til Tvis Kloster alene, at Valdermar Atterdag udstedte den forordning, at overdreven gæsteri i klostrene skulle betragtes som rov og tyveri.

Klosterprotokoller, som foreligger fra mange andre klostre, er ikke fundet ved Tvis, og derfor kendes ikke noget af værdi fra Tvis Kloster, blot i retsprotokolerne om stridigheder om ejendomsforhold.

Om støbning af kirkeklokker skal blot nævnes, at Vejrum og Hjerm kirker har haft klokker, der var støbt i Tvis Kloster, henholdsvis 1485 og 1507.

Bønderne under klosteret har nok haft gode forhold, for da klosteret solgtes til den sidste katolske biskop og blev herregård, forhøjede han deres afgifter. Herover klagede bønderne til kongen, men fik intet medhold. Kristian den Tredie var heller ingen god konge for bonden at klage til. Denne konges tronbestigelse er vel nok

den blodigste i Danmarks historie, idet han ved adelens og sine holstenske krigeres hjælp nedkæmpede de danske bønder- og borgerhære, som holdt fast ved deres retmæssige konge, Kristian den Anden, og derefter fuldførte han den fuldstændige underkuelse af de danske bønder, hvilket varede ved i over 200 år.

TUTA VALLIS.

- - eller: "Den sikre Dal" kaldes stedet, der gennem århundreder har haft så stor betydning for omegnen og i særdeleshed for Tvis sogn, først med herregården, så klosteret og derefter den skattefrie sædegaard. Til en skattefri sædegaard skulle der høre mindst 200 tdr.hartkorn bøndergods. Sædegaardsejeren skulle så til gengæld for skattefriheden stå inde for de underlagte bønders kongelige skatter og afgifter. Ordningen går langt tilbage i tiden. Den blev ophævet ved Enevældens indførelse men kort tid efter indført igen, vel nok på grund af manglende administrations apparat. Da der hørte 64 gårde under Tvis Kloster, kan hoveriforpligtelsen ikke have været særligt tyngende. Der forekommer også overleveringer om, at når der blev budt til hov til høslet eller høst, blev det af de ung i gårdene nærmest betragtet, som skulle de til fest, men det er jo ikke sikkert, at de gamle hjemme i gårdene var af samme opfattelse.

Tvis Klosters birketing ved domsret over klosterets bønder og disses tjenestefolk var også medvirkende til at kaste glans og myndighed over stedet. Om strenge herrer blandt de skiftende ejere kendes kun den omtalte klage til kongen. Som omtalt findes der ingen nøjagtige beskrivelser af, hvornår de mægtige klosterbygninger er nedbrudte, men i 1765 var der endnu de tre fløje med den vestre fløj som kirke. Ved den store udstykning i 1812 var østfløjen der endnu, ligesom der var en søndre staldlænge, der strakte sig fra møllehuset imod vest. Da Niels Bjerre efter 1846 delte Tvis Kloster i tre gårde, fik gården på den gamle klostertomt navnet Tvis Mølle. Som landbrugsejendom var denne gård ikke af stor betydning. Den havde dog betydelige engarealer, men agermarken var for en stor del ødelagt af sandflugten.

Det var møllen, der nu fik betydning, da den var en af egnens betydeligste som mel- og grynmølle. De gamle fortalte, at fra høst til slet var der altid fuld beskæftigelse til to mand i møllen.

Endnu lå der noget af den gamle glans og herlighed over stedet med møllen, kirken og den tæt ved beliggende skole, og derfor tog man hatten af for de tre første ejere af Tvis Mølle og sagde "De" til dem. Men Niels Bjerre blev en bonde blandt bønder, da han flyttede til sin nye gård.

Da der senere ved så godt som alle større havnebyer blev dampmøller, hvis produktion fortrinsvis var baseret på indført korn, holdt forarbejdningen af eget korn til mel og gryn op, og dermed svandt også Tvis Mølles betydning.

Da kirkens og skolens flytning indtraf omtrent samtidig, var dermed den sidste rest af "Den sikre Dal"´s indflydelse i over 1000 år forbi, og et glemselens slør lå nu over stedet.

I dalens bakkesider findes der betydelige forekomster af mergel, der indeholder helt op til 60% kalk. I 1930 åbnede Holstebro egnens Mergelforsyning et leje med udkørsel ved mergelbane med damplokomotiver, senere ved lastbiler.

Der blev nu atter liv i dalen, da mange ville se det store arbejde, og en tidligere ejer havde da allerede fået oprettet sommerrestauration.

På grund af de mange besøgende, der nu kom i dalen, blev der i sognet foretaget en indsamling til istandsættelse af den gamle kirkegård, som var groet sammen til et helt vildnis. Indsamlingen gav mulighed for en gennemgribende istandsættelse. Kampestensdiget var helt forfaldent og blev nu brudt ned og stenene kløvet og brugt til den nuværende mur. Af samme materiale blev der opmuret en talerstol på prædikestolens plads, der blev plantet et hegn, som viser kirkens konturer, en stor sten blev rejst lige inden for den gamle indgangsdør til kirken. På stenen er udhugget data for de to kirker på pladsen og desuden de to linier af Grundtvig: "... kaldte på gammel og på ung, mest dog på sjælen træt og tung ...".

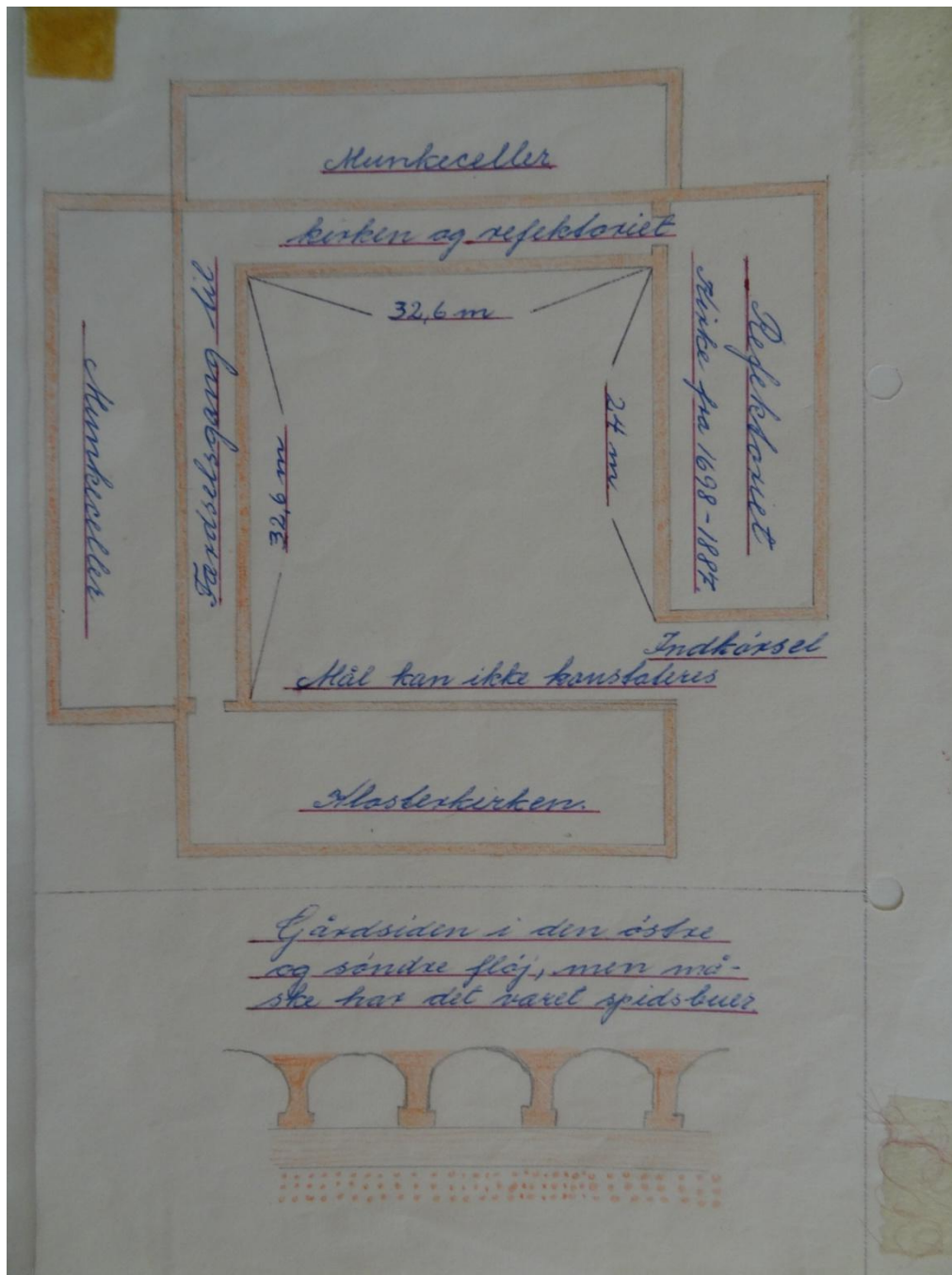
Den første søndag i juli 1935 foreviste udvalget ved en festlighed den istandsatte kirkegård, og på forslag fra udvalget vedtoges følgende henvendelse til menighedsrådet:

- 1: Menighedsrådet overtager den fremtidige vedligeholdelse af kirkegården.
- 2: Gudstjenesten hver år den første søndag i juli afholdes på den gamle kirkegård.

Henvendelsen gik menighedsrådet senere ind for. - Ved de nævnte gudstjenester, som samlede mange mennesker, talte præsten over dagens tekst. Dernæst holdtes en kaffepause, hvorpå der var foredrag af en fremmed taler. Da sommerrestaureringen blev nedlagt, og vejret et par år stillede sig ugunstigt, holdt møderne beklageligvis op.

Den før så smukke dal med åen slyngende sig igennem engen blev forandret ved Vandkraftsøen (anlagt 1942), så dalen nu er en vig af søen. Men har det ødelagt noget af den gamle idyl, har det til gengæld forskønnet noget andet. Den nuværende ejer af Tvis Mølle har pyntet bygningerne op, og der er anlagt et stort dambrug, hvor før mølledammen var, ligesom der er anlagt 15 ha plantager på den lettere jord. Og da der nu er asfalteret vej fra Viborg-vejen over Tvis stationsby til Herning-vejen, kører mange nu aften- og søndagstur gennem dalen.

Skitse af Tvis Kloster

OTIUM

Laur. Vestergaard

Laurids Vestergaard i egeskoven, hvor den gamle kirkegård i Tvis lå. Det drejer sig om den kirke, der blev bygget af materialer fra Tvis Kloster og den store klosterkirke, der endnu ses ruiner af i den meget smukke dal ved Vandkraftsøen — Tuta Vallis, den sikre dal.

Marie og Laurids Vestergaard til fest i Sognegården.

Det var her i det hvide hus på nord siden af hovedgaden, at Marie og Laurits kom til at nyde deres otium, indtil Laurits døde i 1973. Omkring huset stod stadig de gamle egetræer og på sydsiden lige over for huset var Kappel Kirkegård. Den allerældste kirkegård i Tvis, nu en lund med egetræer.

Om Laurits Vestergaards historiske interesse for området og Kappel Kirkegaard kan læses i beretningen: **Uløste gåder i Tvis af førstelærer Espersen i Vinding**. Findes på lokalhistorien under beretninger - kirkelige forhold.

Fortiden set i nutiden

I hjemmet hos forhenværende gdr. Laurits Vestergaard, 79 år, og Marie Vestergaard i Tvis er der mange minder om tidligere tider — blandt andet de stærke solide møbler. Så meget andet gammelt bliver moderne nu om stunder, hvorfor ikke de tunge møbler, man havde i gamle dage. De havde den kvalitet, at de er blevet smukkere med årene. Det gør et fineret bord ikke.

Og i et sådant hjem med solide ting er der minder om mere end hundrede år. Marie Vestergaards bedstefar havde Stokvadgård ved et vadested syd for Tvis, før vejen mellem Herning — som dårligt nok eksisterede — og Holstebro blev anlagt i 1860. Vadestedet var markeret med stokke — deraf navnet Stokvad. Et minde om vadestedet er i dag et hjørneskab i ægte almuegrønt — en meget lys farve med enkle malede blomster. Det var brændevinsskab for rejsende, der passerede vadestedet før 1860. Vi kunne skrive en tyk roman om tingene i dette hjem. Der er for eksempel det bæ-

ger i sølv, Laurits Vestergaard fik af Hedeselskabet i 1950. Da havde han i plantningsforeningen, der nu er sammenlagt med foreninger helt ud til kysten, været med til at udlevere en million træer til plantning i Tvis. Disse træer er nu med til at gøre Holstebro til den mest skovrige kommune efter Silkeborg.

En af tingene ved hjemmet er, at det er bygget ind over den gamle Tvis Kirkegård. Denne kirkegård gennemskæres af Hovedgaden, som går fra stationen mod øst ud af Tvis, og ved udkørslen af Tvis har man den egetræsbeplantede kirkegård på højre side. Man ser tydeligt kirkegårdens gamle diger på begge sider af vejen — også ind i Vestergaards have.

Vestergaard havde gården Vestergaard, som ligger ved Tvis' bygrænse lige ved siden af denne gamle kirkegård, og han fortæller, at det er denne kirkegård, der har fænget hans historiske interesse.

Denne interesse har givet sig udslag i, at han har nedskrevet, hvad han ved om sit

sogns historie. Laurits Vestergaard selv er ked af, at han ikke har anført sine kilder til den mange spændende beretninger, der her er tale om. For kliderne er både, hvad Lan har læst, hvad hans dygtige lærer gennem 6½ år i skolen på Østergaards Mark fortalte omkring århundredskiftet, og hvad han hørte i sit historisk interesserede hjem i Vestergaard. Her er en beretning, hans bedstefar, Mads, har fortalt om situationen for Tvis-soldater i den vigende danske hær i 1864:

»Da vi om natten brød op fra Dannevirke, var der om aftenen først faldet isslag og derefter brød snestormen løs. Med en vældig oppakning marcherede vi mod Dybøl, men vi måtte ustandseligt hjælpe til, når hestene med kanoner eller trainvogne kørte fast i snedriverne.

Da vi nåede ind i Dybbølskanterne, havde vi det foreløbig ret godt og kunne holde fjenden på afstand, men det blev værre, da der blev stillet et batteri op på Broager, der kunne skyde bagind i de dan-

ske skanser. Men da der var ret stor afstand, gik der så megen tid fra kanonerne blev affyret (røg og glimt), til kuglerne slog ned, at der efter udsatte vagtposters råb, »Broager dæk«, kunne søges dækning. Senere byggede tyskerne batterier så langt bagude, at de danske kanoner ikke kunne nå dem. Hertil førte tyskerne nogle store kanoner op fra fæstninger andre steder.

Laurits Vestergaard mener, at så godt som alle soldater fra Tvis i denne ulykkelige krig var med i forsvaret af Dybøl. Men når De i dag ser bankerne, er det tyske forsvarsværker. De danske forsvarsværker var skudt helt i sæk. Laurits Vestergaards bedstefar fortalte om de forsvarsløse dage under den tyske kanonild:

— Det var slemt at være i krig, men det var forfærdeligt at ligge der dag og nat, time efter time, når kuglerne haglede ned over os og jævtede vore skanser fuldstændigt, og vi kunne ikke svare igen, fordi vi ikke kunne nå dem.

Kappel "Kirkegård" set fra hovedgaden

 MARIE VESTERGAARD.

Marie Vestergaard

Lørdag den 27. november fylder Marie Vestergaard, Tvis Plejehjem, 90 år.

Marie Vestergaard er født på gården »Stokvad« i Tvis. Tre piger i en børneflokk på seks blev nabokoner på tre gårde i Tvislund: »Nørgård«, »Meldgård« og »Vestergård«. Det var på sidstnævnte gård, Marie Vestergaard blev kone ved sit giftermål med den meget udadvendte Laurits Vestergaard. Forinden havde Marie Vestergaard været på husholdningsskole i Silkeborg.

På Vestergård« var der et gammelt stuehus og en stor have, som Marie Vestergaard gik meget op i. Haven var i virkeligheden et hjørne af en gammel 80 tønder land stor

skov, hvor de vestligste bøgetræer i Danmark stod.

I 1960 byggede Marie og Laurits Vestergaard hus på Vestergårdmark i Kappels Kjærgård ved Tvis by, og her boede de til Laurits Vestergaards død i januar 1973.

Selv har Marie Vestergaard været svagelig i en snes år. I sommeren 1973 flyttede hun ind på Tvis Plejehjem. Trods sygdom følger Marie Vestergaard levende med i plejehjemmets hverdag. Hun er kendt for sine fine håndarbejder. Det var hende, der for nogle år siden syede plejehjemmets smukke alterdug. Det var også hende, der i sin tid stod i spidsen for det store syarbejde, som en række kvinder i sognet påtog sig med det mål at skænke Tvis kirke et tæppe med seglet fra Tvis Kloster som motiv.

Marie Vestergaard - 100 års fødselsdag 27. november 1992 omgivet af sine børn.

Morgensang for Marie Vestergaard sammen med familie og venner.

